

201-1997

jaarverslag 1997

s t r o o m

jaarverslag 1997

stroom haags centrum voor beeldende kunst spui

193-195

2511 bn den haag

telefoon 070 3658985

fax 070 3617962

e-mail: info@stroom.nl

<http://www.stroom.nl>

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 0243739

Evenals vorig jaar, hadden we in 1997 in de maand september een belangrijke oplevering te vieren. Een voorbereiding van vier jaar was er aan voorafgegaan. In 1993 had Vito Acconci, ter gelegenheid van zijn presentatie 'Modellen voor pleinen en parken' bij Stroom hcbk, een volstrekt vrijblijvend denkmodel voor Den Haag gepresenteerd. Zonder rekening te houden met wat dan ook, had hij het totale gebied rond de Laakhaven in stukken geknipt en het strakke oevergebied in een reeks van drijvende eilanden veranderd. Door toedoen van Hans van Beek van bureau Pro, de architect van de in dit gebied gelegen nieuwe Haagse Hogeschool, werkte Vito Acconci & Studio een realistischer plan uit. Zo ontstond 'Park in het Water', een uiterst geconcentreerde versie van het oorspronkelijke – van meet af aan onrealiseerbare – plan.

De oplevering ging gepaard met een overzicht van Acconci's vroegere film en videowerk. Hiervoor had hij met zijn medewerkers speciaal voor de tentoonstellingsruimte van Stroom hcbk aan het Spui een installatie ontworpen. Het resultaat was bijzonder interessant omdat niet alleen de presentatie van video alle aandacht kreeg, maar tegelijkertijd het kijken en bekeken worden als thema in de enscenering was opgenomen.

Zoals bekend is Stroom haags centrum voor beeldende kunst een gemengd bedrijf en in die zin uniek in Nederland. Reden waarom we regelmatig door andere steden om advies worden gevraagd. Stroom hcbk onderscheidt zich door een beeldend kunst beleid dat enerzijds voorwaarden creëert voor Haagse kunstenaars opdat zij zich in hun werk kunnen ontplooiën, anderzijds een inhoudelijk beleid ontwikkelt, dat neerkomt op het mogelijk maken en initiëren van projecten, het organiseren van manifestaties, lezingen en tentoonstellingen en een actief en weloverwogen beleid met betrekking tot kunst in de openbare ruimte.

Via de toekenning van subsidies, stipendia en projecten ging in het verslagjaar 80% van het voor kunstactiviteiten beschikbare budget naar Haagse kunstenaars. Het is echter het kunst in de openbare ruimte beleid dat de meeste publicitaire aandacht krijgt, waardoor nogal eens de veronderstelling postvat dat het grootste deel van het Stroom-budget bij dit beleidsonderdeel terecht zou komen.

Het aantal Haagse kunstenaars dat in 1997 een beroep kon doen op de subsidieregelingen is 828, dat betekent een stijging van 218 beroepsmatig erkende kunstenaars vergeleken met vijf jaar terug. Behalve bij Stroom hcbk staan er voor hen ook subsidiekanalen open bij landelijke fondsen. Maar

wanneer je de huidige cijfers van de gehonoreerde kunstenaars in de drie grote steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag naast elkaar ziet, dan blijkt Den Haag bij het Fonds voor Beeldende Kunst, Vormgeving en Bouwkunst nog altijd verhoudingsgewijs laag te scoren. Over het waarom daarvan bestaat nog onvoldoende informatie. Een van de veronderstellingen is dat er vanuit Den Haag minder aanvragen worden gedaan omdat hier een sterke schildertraditie bestaat, waardoor een project-, reis- of studiebeurs minder voor de hand zou liggen.

Konden schilders en beeldhouwers, kunstenaars dus die in hun atelier aan concrete producten werken, in het verleden nog rekenen op een afzet bij overheidsinstellingen, tegenwoordig zijn die mogelijkheden praktisch geheel verdwenen. Een van de redenen is het probleem van de verantwoordelijkheid voor beheer en opslag. Ook bij Stroom hcbk is in 1997 de mogelijkheid tot aankoop die in de Aankoop, Opdrachten en Productiebudgetten Regeling was vervat, vervallen. De Artoteek die die aankopen al jaren met zijn eigen collectie-aankopen combineerde, stelde er geen prijs meer op. Reden waarom de honorering van de 'Aankoop'-aanvragen via de AOP Regeling werd omgezet in een stimuleringsubsidie aan de kunstenaars.

Omdat het belangrijk is dat zoveel mogelijk mensen, organisatoren, galeristen en andere geïnteresseerden kennis kunnen nemen van de productie van de kunstenaars, hebben we er altijd op aangedrongen dat zij hun documentatie op orde houden. Om dat nog eens extra te stimuleren is Stroom hcbk dit jaar begonnen met de actualisering en uniformering van het documentatiebestand met als volgende stap de automatisering ervan.

Een van de voorwaarden voor een gunstig kunstklimaat, is de beschikbaarheid van ateliers, zodat kunstenaars zich in de stad kunnen vestigen. In Den Haag is er nog steeds een tekort waardoor de nieuwe lichting die jaarlijks van de academie komt nauwelijks mogelijkheden heeft. Om de ateliernood eens goed onder de aandacht te brengen organiseerde Stroom hcbk in september en tijdens de Tour d'Art van de Artoteek op 13 en 14 september de succesvolle actie 'AtelierNOODzaak, Haagse kunstenaars op de schopstoel'. Het ging er voornamelijk om tijdelijke atelierruimtes te verwerven. Daarom werden er makelaars, projectontwikkelaars en woningbouwverenigingen benaderd, wat heel wat contacten en concrete aanbiedingen opleverde.

Het inhoudelijk kunstbeleid profileerde zich dit jaar weer met initiatieven tot tientallen activiteiten,

op het gebied van lezingen en tentoonstellingen. De Bovenkamer bij Schlemmer werd gecontinueerd. In de loop van het jaar vertelden 12 kunstenaars in het bovenzaaltje bij café Schlemmer ieder op hun eigen manier over hoe ze werken, door wie of wat ze zich laten inspireren of wat de betekenis van een studiereis was. Telkens opnieuw zat het weer vol belangstellende toehoorders die met animo de discussie aangingen.

De presentaties in de Toussaintkade werden eveneens voortgezet. Het is een formule die nog steeds tot uiterst verrassende en uiteenlopende resultaten leidt, voor de betrokken kunstenaars vaak een stap in hun ontwikkeling betekent en de bezoekers geïnteresseerd houdt.

Opmerkelijk was de samenwerking met de Koninklijke Academie dit jaar die op verschillende manieren tot uiting kwam.

Gebruikelijk is de jaarlijkse toekenning van de aanmoedigingssubsidies aan 10 eindexamen-kandidaten. Alle jaren overziend blijken deze subsidies inderdaad het effect te hebben van een stimulering omdat nogal wat gehonoreerden later actief in de kunst blijken mee te draaien.

De stadsconservator stelde met werk van aan de KABK verbonden kunstenaars uit de stadscollectie een kleine tentoonstelling samen onder de titel 'Uit en thuis', die te zien was in de galerie van de Koninklijke Academie.

Het project 'Characters', dat de relatie tussen typografie en een drietal visuele gebieden aan de orde stelde, begon vorig jaar met uitgebreide aandacht voor de grafische vormgeving van speelfilms, waarna begin dit verslagjaar de mode volgde.

Vervolgens werd de belettering van de openbare ruimte behandeld. Om dit onderwerp enigszins hanteerbaar te maken was het Haagse Spuiplein als uitgangspunt genomen. 30 studenten van de afdeling Grafische en Typografische Vormgeving van de KABK bestudeerden een trimester lang in hoeverre zij door middel van belettering de identiteit van dit plein konden beïnvloeden. De slotfase bestond uit een presentatie van de voorstellen van 4 studenten in de Openbare Bibliotheek aan het Spui.

Op een andere manier was de openbare ruimte van Den Haag eveneens in een samenwerking met Stroom hcbk onderwerp van studie. 12 studenten van de afdeling Monumentale Vormgeving onderzochten hoe je in de stad betekenissen kunt ontdekken, ze kan registreren en verbeelden. Met de resultaten hiervan stelden ze in de galerie van de KABK een prikkelende presentatie samen. Een aantal medewerkers van Stroom hcbk assisteerde de docenten bij de begeleiding van dit project.

In tegenstelling tot vorig jaar, werd de toekenning van de Ouborg Prijs dit jaar aan Auke de Vries weer wel gevierd. Er vonden twee tentoonstellingen plaats, in het Paleis Lange Voorhout en bij galerie

Nouvelles Images, er verschenen drie publicaties en burgemeester Deetman verzorgde de officiële prijsuitreiking.

Wat de Kunst in de Openbare Ruimte betreft, gaat er behalve in de begeleiding van de oplevering van een gecompliceerd werk als 'Park in het Water' van Acconci, veel energie zitten in het afwerken en op de agenda houden van de lopende zaken.

Zo werd 'De Wachter' van Shinkichi Tajiri, het herinneringsmonument ter gelegenheid van de opschorting van de militaire opkomstplicht, op het Nassauplein geplaatst en door staatssecretaris Gmelich Meyling aan burgemeester Deetman overgedragen, onthulde wethouder Noordanus het door Adriaan Nette ontworpen 'Monument voor de Individuele Herinnering' in Den Haag Zuidwest, stelde burgemeester Deetman de 'Roofshelters' van Wijnanda Deroo officieel in gebruik op het dakterras van het Johan de Witt College, kon Ben van Os eindelijk de inrichting van de trouwzaal in het nieuwe stadhuis afmaken, realiseerden Pieter en Abby Heynen in opdracht van de Dienst Stadsbeheer een milieu-onderscheiding in de vorm van een bronzen boompje (oplage 50), werden er nieuwe opdrachten voor drie sokkelbeelden verstrekt, ging de uitvoering van de Schenkstrook naar het ontwerp van Jan van Grunsven/Arno van der Mark van start, kwamen de plannen van de kunstenaars Erick de Lyon, Reinier Tweebeeke, herman de vries en Q.S. Serafijn voor de nieuwe woonwijk Wateringse Veld een stap verder, kwam er weer schot in de voorstellen van Krijn Giezen en Ian Hamilton Finlay voor de Haagse Beek en kon Marc Ruygrok aan de uitvoering van zijn beeld voor het buurtpark in Spoorwijk beginnen. Deze opsomming geeft slechts een indruk van een deel van de werkzaamheden, en dekt lang niet alle aspecten van de dagelijkse besognes, zoals de bemoeienis met de plannen voor het Vaillantplein, Spoorwijk of Zuiderpark, en de zorg voor beheer en onderhoud.

Tot onze taak behoort ook het adviseren van de gemeente wanneer derden het initiatief nemen een beeld in de stad te plaatsen. Soms kan dat tot pijnlijke situaties leiden zoals bij de overname van het door Amsterdam afgedankte beeld van Wim Kan en Corrie Vonk en het Anna Paulowna monument van de hand van een Russische kunstenaar in het Mesdagkwartier. In beide gevallen heeft Stroom hcbk zich kritisch uitgelaten over de kwaliteit van de beelden.

Per situatie werden argumenten aangevoerd die deze initiatieven in de visie van de gemeente rechtvaardigen. Volgens Stroom hcbk passen deze echter niet binnen een inhoudelijk beleid ten aanzien van kunst in de openbare ruimte en is voor genoemde projecten geen artistieke noodzaak aan te wijzen. De argumenten zoals Stroom hcbk die formuleert worden niet in dank afgenomen en leiden

tot het misverstand dat Stroom hcbk van nature negatief is over figuratieve beelden. Naar aanleiding van deze voorbeelden hebben wij wethouder Engering verzocht om een overleg over procedure-afspraken.

Dit jaar introduceerden we een nieuwe manier om een openbare inschrijving effectiever te laten zijn. Omdat het Segbroek College ons vroeg te adviseren over beeldende kunst in verband met de nieuwbouw, hebben we in BK Informatie een algemene oproep geplaatst met het verzoek documentatie op te sturen. Daarbij kondigden we aan dat we van plan waren die documentatie openbaar te presenteren zodat meerdere belangstellenden zich konden informeren. We hadden dit bedacht omdat we op zo'n manier de documentatie van de deelnemende kunstenaars niet alleen bij onze eigen medewerkers maar ook landelijk onder de aandacht wilden brengen. Het insturen van een documentatie zou zodoende een breder bereik hebben en dus de kansen op aandacht en een mogelijke opdracht vergroten. De documentatiemappen die door 344 kunstenaars onder wie 26 Hagenaars waren opgestuurd, lagen op rijen examentafeltjes die de hele tentoonstellingsruimte op de 4e etage aan het Spui vulden. Zoveel mogelijk instellingen die voor het Rijk, de provincies of de gemeenten opdrachten verstrekken waren uitgenodigd, evenals de kunstenaars zelf. Van deze gelegenheid, die in zekere zin ook confronterend was, werd enthousiast en met waardering gebruik gemaakt. In onze eigen documentatie hebben we de gegevens van 70 kunstenaars opgenomen.

Bij de projecten die Stroom hcbk in verband met kunst in de openbare ruimte entameert is het feit dat die kunst zich tot een groot publiek verhoudt, steeds meer een factor geworden die er toe doet, ook voor de kunstenaars.

Vandaar dat we met grote interesse gingen op het 'Devotionalia'-project waarmee Mauricio Dias en Walter Riedweg in Brazilië begonnen waren en na een rondreis door Europa, ook weer zouden eindigen. Zoals ze in Brazilië samenwerkten met de kinderen uit de favela's, zo wilden ze er in Den Haag leerlingen van middelbare scholen bij betrekken. Het werd een intensief en inspirerend proces waaraan 2 kunstenaars uit Den Haag meewerkten en 130 scholieren van 8 verschillende middelbare scholen meededen. Met het videomateriaal van de Zuid-Amerikaanse leeftijdgenoten maakten de kunstenaars existentiële discussies los. In klasverband werden fietstochten door Den Haag gemaakt en alle locaties aangedaan die voor elke leerling afzonderlijk een persoonlijke betekenis hadden. Vervolgens werkte iedereen mee aan de samenstelling van een presentatie bij Stroom hcbk op de 4e etage. Tegelijkertijd werd een informatieve bijlage voor de Stadskrant gemaakt, werden alle

video-opnamen gemonteerd, verschenen Dias en Riedweg bij Middageditie van NOS TV, organiseerden ze meerdere discussiebijeenkomsten waarvoor ook politici en critici werden uitgenodigd en gaven ze de aanzet tot het symposium 'New Genre Public Art' waaraan meerdere buitenlandse sprekers deelnamen.

Voor de scholieren was het een openbaring dat ze met kunst ook dit soort ervaringen konden hebben. Voor de medewerkers van Stroom hcbk was het fascinerend mee te maken hoe de kunstenaars zelf bepaalden hoever ze wilden gaan met de 'democratisering' van hun kunstenaarschap.

Wat vindt men eigenlijk van het beeldenbestand in de stad? Zijn er favorieten? Tijdens de zomer-presentatie 'Man en Paard' gaven 25 Hagenaars daar antwoord op. Manshoog gefotografeerd hingen ze bij Stroom hcbk op de 4e etage en vertelden over hun voorkeuren.

Bij deze gelegenheid publiceerden we een wandelgidsje langs de beelden in het centrum van Den Haag.

De stand van zaken van dat beeldenbestand in de stad hebben wij in 1996 geïnventariseerd en op foto vastgelegd. Want ook al is het beheer en onderhoud van de beelden die vóór 1990 in de stad zijn geplaatst een verantwoordelijkheid van de gemeente, wij adviseren er wel over. Het gaat ons bijzonder ter harte dat verhoudingsgewijs veel beelden in kommervolle omstandigheden verkeren. Wij waren dan ook bijzonder verheugd dat wethouder Engering in juni 1997 een notitie publiceerde met een aantal uitgangspunten om de problemen aan te pakken betreffende Onderhoud Kunst aan de Openbare Weg. Zij sprak de intentie uit om in een gezamenlijke inspanning met Stroom hcbk alle geconstateerde gebreken vóór medio 1998 te herstellen in het kader van Den Haag 750 jaar.

Stroom hcbk beschouwt de zorg voor beheer en onderhoud inherent aan het veroorzaken van kunst in de openbare ruimte. Dat brengen we ook actief in praktijk bij de werken die we sinds 1990 hebben gerealiseerd.

Dat houdt in dat we al vanaf het eerste overleg over een nog aan te besteden werk de mogelijke tijdelijkheid onder de aandacht brengen en in de contracten vastleggen dat een situatie na 5 jaar wordt herzien. De stad is voortdurend aan verandering onderhevig en daar kunnen de kunstwerken de dupe van worden. Als dat het geval is moeten daar de consequenties uit getrokken worden. Een van de mogelijkheden is om na te gaan of een herplaatsing elders een kans heeft. Dit is eerder het geval met de meer autonome sculpturen. In die zin bemoeien we ons ook met het functioneren van dat wat vóór 1990 in de stad is geplaatst en streven

er naar om de door herinrichting van straten en pleinen 'verweesd' geraakte beelden in het Zuiderpark te plaatsen.

De werken die Stroom hcbk in de stad heeft gebracht worden door ons zo nauwkeurig mogelijk in de gaten gehouden, opdat schade en vernieling onmiddellijk gesignaleerd worden, maar ook het onderhoud wordt bijgehouden.

Uit de notitie van de wethouder: 'Hoeveel zorg en kosten een goede controle op vernielingen en herstel ervan met zich meebrengen, toont het project 'Het Hemels Gewelf' van James Turrell in Kijkduin. Dagelijks laat Stroom hcbk de toestand ter plekke controleren en wordt er zondig schoongemaakt. Graffiti worden direct verwijderd. Tijdens weekenden is van voorjaar tot najaar iemand aanwezig om informatie over het werk te geven en vandalisme te voorkomen.'

Wij realiseren ons dat dit de consequenties zijn. Desalniettemin spelen zich in een stad onbeheersbare processen af waarop nauwelijks valt te anticiperen en waarop de beheers- en onderhoudstaak van een kunstinstelling niet is toegerust. Wat dat betreft zou de door de wethouder aangekondigde samenwerking zeer welkom zijn.

Het bestuur van Stroom hcbk had begin dit jaar te maken met de ingrijpende consequenties van de Cultuurnota. Dat betekende dat de bezuinigingen in het Beleidsplan ingepast moesten worden. Hiervoor werden voorstellen ontworpen en vervolgens met het Haags Overleg Kunstenaars Verenigingen doorgenomen. Na een reeks van wijzigingen en aanpassingen werd in de openbare bestuursvergadering de invulling van de bezuinigingen vastgesteld.

In het verslagjaar heeft het bestuur zich ervoor ingezet om het geprek met de georganiseerde kunstenaars goed te voeren. Wij hebben de indruk dat de verstandhouding thans aanzienlijk beter is. Dit komt onder meer tot uitdrukking in het zogenaamde reguliere overleg, waarin substantieel verbetering is gekomen. Dit was mede te danken aan Anja van der Sijde, die tegen het eind van het jaar, tot spijt van menigeen aankondigde Stroom hcbk per 1 januari 1998 te gaan verlaten.

Daarnaast werd vanuit Stroom hcbk het initiatief genomen tot een voorzittersoverleg bedoeld als een informele bijeenkomst van de voorzitters van de diverse beeldende kunstinstellingen in Den Haag. Men kwam overeen deze ontmoetingen te herhalen waarbij telkens een andere instelling als gastheer zou optreden. Hetgeen in 1997 ook een aantal keren plaats vond.

Gelet op deze progressie was het bestuur van mening dat de tijd rijp is voor een andere bestuurs-

opzet. Met het oog daarop is het bestuur in het verslagjaar gestart met een nadere analyse van de verschillende mogelijkheden. Helaas heeft een van de bestuursleden in die fase laten weten het bestuurslidmaatschap te willen beëindigen.

Deze bestuursdiscussie en het overleg daarover met vertegenwoordigers van de georganiseerde kunstenaars, was eind 1997 nog niet afgerond.

Dit jaarverslag maakt overigens duidelijk dat de inhoudelijke voortgang van Stroom hcbk niet stagneert, integendeel!

Het is echter evident dat een meer moderne bestuursopzet toch van belang blijft voor het interne functioneren van Stroom hcbk maar vooral de externe profilering zal verstevigen. Het bestuur blijft zich hiervoor inspannen en hoopt in het volgende verslag positieve berichten daarover te geven.

Lily van Ginneken, directeur
namens het bestuur van Stroom hcbk

INHOUD

Stroom hcbk 1997, accenten en overwegingen 3

SERVICEBUREAU

Toetsing 9
Aankopen, Opdrachten en Productiebudgetten Regeling 9
Tentoonstellings- en Documentatiesubsidie 9
Aankoopsubsidie 10
Atelierbeleid 10

BUREAU BIJZONDERE OPDRACHTEN

Subsidies 11
Toussaintkade 55 11
De Bovenkamer bij Schlemmer 13
Bovenkamer-projecten 15
Foto-opdracht 16
Experimentele film 16
Aanmoediging voor academieverlaters 17
Ouborg Prijs 17
Stadscollectie 18

BUREAU KUNST IN DE OPENBARE RUIMTE

Opleveringen 19
Lopende zaken 22
Nieuwe opdrachten 24
Tijdelijke projecten 24
Presentaties in expositieruimte 26
Beheer en onderhoud 30

BIJLAGEN

Publicaties 32
Videotapes 33
Financiële gegevens 34
Samenstelling bestuur, personeel,
werkgroepen, commissies 36

Het beeldend kunstbeleid van Stroom hcbk is een combinatie van een voorwaardenscheppend beleid en een inhoudelijk beleid.

Het voorwaardenscheppend beleid richt zich op de Haagse beeldend kunstenaars opdat ze zich in hun beroep kunnen ontwikkelen. De uitvoering en begeleiding ervan gebeurt door het Servicebureau.

Het inhoudelijk beleid concentreert zich vooral op de kunstactiviteiten die voor Den Haag worden ontwikkeld. Hiervoor zijn de bureau's Bijzondere Opdrachten en Kunst in de Openbare Ruimte verantwoordelijk.

Door het voorwaardenscheppend beleid voor Haagse kunstenaars te combineren met de ontwikkeling van tot de verbeelding sprekende kunstactiviteiten, wil Stroom hcbk de beeldende kunst in Den Haag sterk en aanwezig maken.

SERVICE BUREAU

De Commissie Toetsing Beroepsmatigheid Beeldend Kunstenaars (ingesteld in 1992) toetst 2 x per jaar degenen die zich nieuw bij Stroom hcbk hebben ingeschreven op professionaliteit aan de hand van ingediende documentatie. Wie niet als beroepsmatig is erkend, wordt op eigen verzoek na een jaar opnieuw getoetst. De erkenning geldt voor vijf jaar. (Voor academieverlaters: 3 jaar) Toetsingscriteria die worden gewogen in onderlinge samenhang zijn – vakmanschap – marktgerichte en publieke activiteiten – erkenning van het kunstenaarschap (exposities, recensies, aankopen, opdrachten, subsidies) – kwaliteit en zeggingskracht van het werk.

Haagse kunstenaars die als professioneel zijn erkend, kunnen een beroep doen op de subsidieregelingen voor beeldend kunstenaars en op het atelierbeleid.

Aankoop, Opdrachten en Productiebudgetten Regeling (AOP) (ingesteld in 1992) wordt 1 x per jaar uitgevoerd. Alle professioneel erkende Haagse kunstenaars kunnen er een beroep op doen, mits hun (bruto)inkomen van het voorafgaande kalenderjaar na aftrek van de werkelijk gemaakte beroepskosten, lager is dan f 27.000. De voorgenomen vervanging van deze AOP Regeling is een jaar uitgesteld. Voor dit laatste jaar werd de uitvoering van deze regeling vereenvoudigd. De vereenvoudigingen hielden in: – de hoogte van het toekenningsbedrag bedraagt in alle gevallen f 6000 – aankopen en opdrachten zijn als aanvraagmogelijkheid geschrapt Voor het uitvoeringsjaar 1997 kon uitsluitend een productiebudget of een stimuleringssubsidie worden aangevraagd. Het beschikbare budget bedroeg f 850.000.

Haagse professioneel erkende kunstenaars die in of buiten Den Haag exposeren in een erkende expositieruimte kunnen een **Tentoonstellings- en/of Documentatiesubsidie** aanvragen dwz een bijdrage in de organisatiekosten of kosten voor documentatiemateriaal. De regeling geldt ook bij groepstentoonstellingen. Per kunstenaar geldt bij een expositie in het binnenland een maximum van f 1000, in het buitenland f 1500 per jaar.

TOETSING

De Toetsingscommissie kwam in juli en in november bijeen voor hertoetsing en toetsing van nieuwe aanmeldingen.

- 125 kunstenaars werden beoordeeld op professionaliteit
- 97 van hen werden erkend
- 26 aanvragen werden afgewezen
- 2 niet beoordeeld i.v.m. ontbrekende documentatie

Per 31 december 1997 stonden 828 beroepsmatig erkende kunstenaars ingeschreven.

AANKOPEN, OPDRACHTEN EN PRODUCTIEBUDGETTEN REGELING

Voor de uitvoering van de AOP Regeling 1997 kwamen 347 aanvragen binnen, een toename van het aantal aanvragen met 5%, vergeleken met het vorige jaar. 11 aanvragen konden niet in behandeling worden genomen omdat:

- 1 aanvrager inmiddels was overleden
- 2 aanvragen werden ingetrokken
- 8 aanvragers over een inkomen beschikten dat hoger was dan de voor de AOP geldende grens

Voor de beoordeling van de 336 aanvragen vergaderde de AOP commissie in totaal 11 x.

- 141 aanvragen werden positief beoordeeld
- 195 aanvragen werden afgewezen

De 141 positieve adviezen kunnen worden onderverdeeld in:

- 100 voor een Stimuleringssubsidie
- 41 voor Productiebudgetten

3 kunstenaars dienden tegen de negatieve beslissing op hun AOP aanvraag een bezwaarschrift in. De Bezwaarschriftencommissie verklaarde geen daarvan gegrond.

Met bovenstaande adviezen was een totaalbedrag gemoeid van f 873.969.

TENTOONSTELLINGS- EN DOCUMENTATIESUBSIDIE

Voor de uitvoering van de Tentoonstellings- en Documentatiesubsidie was respectievelijk f 230.000 en f 90.000 beschikbaar.

330 kunstenaars dienden in totaal 531 aanvragen in voor subsidie voor (solo)-tentoonstellingen (300 aanvragen) en/of documentatiemateriaal (231 aanvragen), waarmee bedragen gemoeid waren van respectievelijk f 150.061 en f 99.822. Voorts werden 30 aanvragen gehonoreerd voor groepstentoonstellingen of bijzondere subsidies voor een totaalbedrag van f 107.629.

Het totaalbedrag besteed aan Tentoonstellingssubsidie kwam daarmee op f 257.690. (overschrijding van het beschikbare budget met f 27.690). Het budget voor Documentatiesubsidie (f 90.000) werd overschreden met f 9.822.

Derden die werk van Haagse kunstenaars aankopen tijdens een expositie in een professionele galerie, kunnen bij een aankoop boven f 250 gebruik maken van een Aankoopsubsidie van 15% van de catalogusprijs tot een maximum van f 400. Bij een vraagprijs van minder dan f 250 is geen subsidie mogelijk. De aankoopsubsidie in deze vorm, geldt ook buiten Den Haag. Jaarlijks wordt bekeken of deze kan worden gehandhaafd. Tegenover de besteding van ruim f 200.000 staat een verkoop van Haagse kunst ten bedrage van ruim f 1.000.000.

In verband met de subsidieregelingen AOP, Tentoonstellings- en Documentatiesubsidie en Aankoopsubsidie is een Bezwaar- en Beroepsprocedure mogelijk. Tegen een beslissing met betrekking tot een subsidieaanvraag kunnen kunstenaars een bezwaarschrift indienen bij de Bezwaarschriftencommissie, die bestaat uit een drietal bestuursleden onder een onafhankelijk voorzitter. Als dit bezwaar ongegrond wordt verklaard is beroep mogelijk bij de Arrondissementsrechtbank. Hoger beroep hierna moet worden aangetekend bij de Raad van State, afd. Bestuursrechtspraak.

Uitgangspunt Atelierbeleid: een goed en betaalbaar atelier voor iedere professionele kunstenaar in Den Haag. Kunstenaars die een atelier zoeken, schrijven zich in, met een omschrijving van hun wensen, bij Stroom hcbk die verantwoordelijk is voor de toewijzing. Via de atelier-infolijn zijn regelmatig bijgestelde overzichten te beluisteren van de beschikbare ateliers (070 - 363 74 73).

Informatie

Haags Werk, een folder die 10 x per jaar verschijnt, bevat een agenda-overzicht van museum- en galerie-exposities en overige activiteiten op het gebied van de beeldende kunst in Den Haag en omgeving. De folder wordt maandelijks breed gedistribueerd, zowel in als buiten Den Haag. **Stroomjournaal** verschijnt 2 x per jaar. De krant bevat in woord en beeld uitvoerige informatie over de activiteiten van Stroom hcbk en streeft ernaar kunstenaars en een zo breed mogelijk publiek te informeren.

AANKOOPSUBSIDIE

Het beschikbare budget voor het verlenen van aankoopsubsidies was f 200.000. 19 Haagse en 31 niet-Haagse galleries maakten van deze subsidieregeling gebruik voor een bedrag van f 179.170 (respectievelijk f 133.977 en f 45.193).

ATELIERBELEID

Onder de titel 'AtelierNOODzaak, Haagse kunstenaars op de schopstoel', voerde Stroom hcbk in september actie om aandacht te vragen voor de ateliernood in Den Haag. Het was de bedoeling het publiek, de gemeente en de onroerend goed markt duidelijk te maken dat de Haagse kunstenaars dringend atelierruimte nodig hebben. De actie was er met name op gericht om tijdelijke atelierruimtes te verwerven. Er zijn nog al wat kunstenaars die gebruik maken van tijdelijk beschikbaar gestelde ateliers in panden die op de nominatie staan gesloopt te worden of een andere bestemming te krijgen.

Tijdens de Tour d'Art, de atelierroute die de Artoteek in het weekeinde van 13 en 14 september organiseerde, presenteerde Stroom hcbk op verschillende locaties op de route een video die een goed beeld gaf van dat soort ateliers en de kunstenaars die er werken. Daarnaast werden makelaars, woningbouwverenigingen en projectontwikkelaars aangeschreven en is op de internet-website van Stroom hcbk een discussie-platform gestart met de bedoeling reacties, opmerkingen en adviezen ten aanzien van de atelier-problematiek los te krijgen.

Deze actie kreeg ruime aandacht in de media, de dagbladen en radio / tv. De reacties waren positief en resulteerden in een flink aanbod van zeer uiteenlopende panden waarover Stroom hcbk met verschillende partijen in gesprek ging.

In 1997 heeft Stroom hcbk 32 beeldend kunstenaars aan een permanente of tijdelijke atelierruimte kunnen helpen. 13 daarvan konden via Adhoc in een tijdelijk pand worden ondergebracht aan de Scheveningseweg en Ockenburg in Kijkduin. Naar aanleiding van de Actie AtelierNOODzaak konden 5 kunstenaars via woningbouwvereniging De Goede Woning in tijdelijke pandjes in het Valkenboskwartier worden ondergebracht voor ca 2 jaar.

In 1997 hebben 44 kunstenaars dankzij bemiddeling van Stroom hcbk hun atelier in een tijdelijk pand kunnen behouden.

20 kunstenaars konden via Stroom hcbk hun contract voor een jaar verlengen en nog tot september 1998 in het pand Charlotte de Bourbonstraat 151-159 blijven werken.

Het pand Buitenom 69b dat Stroom hcbk voor een zeer gering bedrag tijdelijk per 31 mei 1996 kon huren, is ook voor 1997 beschikbaar gebleven en biedt werkruimte aan 1 kunstenaar.

18 kunstenaars van het kunstenaarsinitiatief BKC konden in 1997 ook nog gebruik maken van het tijdelijke pand Laagveen 14-16-18 dat ze via Stroom hcbk in bruikleen hebben.

5 kunstenaars van Vereniging Gebouw 21 aan het Trekvlieplein konden ook in 1997 dit pand blijven gebruiken.

De kunstenaars van het kunstenaarsinitiatief Luxus moesten begin 1997 uit het pand Boekhorststraat 157, maar zij hebben hun activiteiten voortgezet in het pand Boekhorststraat 99, wat zij eveneens via Stroom hcbk in bruikleen konden krijgen.

Nieuwe permanente ateliers zijn er in 1997 niet gerealiseerd, de meeste lopende projecten zijn doorgeschoven naar 1998.

BUREAU BIJZONDERE OPDRACHTEN

SUBSIDIES

Een belangrijk onderdeel van de werkzaamheden van de Werkgroep Bijzondere Opdrachten is het beoordelen van subsidieaanvragen. De beslissingen worden gewogen in relatie met eerdere besluiten met als gevolg een samenhangend beleid. Dit keer werden 73 aanvragen beoordeeld, 6 méér dan vorig jaar. Hiervan werden er 31 gehonoreerd, tegen 25 in 1996. Het betreft de volgende kunstenaars en instellingen uit Den Haag:

- Richard Brouwer, materiaal-onderzoek, proef-situatie
- Richard Brouwer, project 'Onements & Monochromes'
- Robine Clignett, project in de Hortus Botanicus, Leiden
- Alfred Eikelenboom, 'Painting as a Project', laatste onderdeel
- Lichel van den Ende, werkbezoek Nieuw Zeeland, 'Wearable Art Festival'
- Martijn Engelbregt, EGBG-registratieproject bij Voorheen het Archief
- Els de Groot, installatie Haifa
- Jacqueline Heerema, beeld- en geluidsregistratie 'Stonewater', '97
- Michael Hoogervorst, project in de Hortus Botanicus, Leiden
- Ton van Kints, atelier project beglazing plafond
- Sabrina Lindemann, vervolgonderzoek 'Devotionalia'
- Eelco van der Lingen, werkverblijf Londen
- Ton Martens, frottageproject muur Kobe
- Willem Marijs, restauratie lichtwerken
- Wijnand ten Napel, project bij Voorheen het Archief
- Adriaan Nette, Haagse Kinderrechten festival, waaraan meewerkten: Jan Jaap Horstink, Mark Meeuwisse, Pnin, Jessy Rahman, Hester Scheurwater, Simone Tenbosch en Mieke Visser
- Fred Potter, project miniatuur autofabriek
- Hester Scheurwater, kunstwerk voor gevel van 't Paard
- Marian Smit, tbv installatie '(Des)Illusies' (uiteindelijk niet doorgegaan)
- Quinten Trentelman, project bij Voorheen het Archief
- Ilse Versluys, voortzetting project 'Interieur-Exterieur'
- Mark de Weijer, project 'De Meer'
- Marcel Zalme, project 'Alom en hiernevens'
- Frans Zwartjes, productie film 'Als ik loop, loopt er een bizon'.
- Filmstad, presentatie Filmblik
- Haagse Kunstkring, 'leerlingen van Willem Schrofer'
- Korzo, project 'Thunderclaps' '97
- Maldoror, presentatie roulerende videotapes in Haagse woonhuizen
- Quartair, project Michael O'Donell
- Voorheen het Archief, activiteitenprogramma '98
- Theater Zeebelt, 'Zeebelt Universiteit' van Joseph Semah

TOUSSAINTKADE 55

Haagse kunstenaars krijgen de ruimte

De verrassende installaties die in de Toussaintkade tot stand komen zijn langzamerhand niet meer weg te denken uit Den Haag. Het aanbod en de animo zijn nog steeds van dien aard dat continuering ook dit jaar vanzelfsprekend was.

Pim Voorneman

17 januari t/m 15 februari 1997

Onno Schilstra in de Haagsche Courant (24/1/1997):

'Voorneman presenteert eigen presentaties [...]. De tentoonstelling zelf is alleszins ingetogen-precies zoals we van Voorneman gewend zijn. En wie het oudere werk van Voorneman nog niet kende, kan het nu gaan zien, want de foto's in de

Bij het Bureau Bijzondere Opdrachten kan subsidie worden aangevraagd door eenieder die een idee of een voorstel heeft dat tot het brede veld van de beeldende kunst en vormgeving kan worden gerekend en bijdraagt aan het beeldende kunstklimaat in Den Haag: Haagse kunstenaars met voorstellen uit te voeren in Den Haag of daarbuiten, kunstenaars van buiten de stad met plannen voor Den Haag. De verzoeken om subsidie, zijn zeer divers en hebben onder andere betrekking op het maken van installaties, het realiseren van projecten, het maken van presentaties en het organiseren van manifestaties. Stroom hcbk gaat ook in op verzoeken van andere instellingen om niet alleen financieel maar ook inhoudelijk bij te dragen aan door hen geïnitieerde activiteiten.

De advisering over de aanvragen vindt plaats door de werkgroep Bijzondere Opdrachten, die ook zelf initiatieven ontwikkelt voor exposities, lezingen of manifestaties die het debat over de beeldende kunst stimuleren.

Dit gebeurt onder andere in de Bovenkamer-activiteiten, die bedoeld zijn als een theorievormende bijdrage aan de dagelijkse praktijk van de beeldende kunst.

Een variant daarop zijn de Schlemmer-avonden waar kunstenaars worden uitgenodigd om over de praktijk van het kunstenaarschap te vertellen.

Om het informeel te houden is gekozen voor een intiem bovenzaaltje bij café Schlemmer.

Van het kunstenaarscollectief Quartair huurt Stroom hcbk gedurende 6 maanden per jaar de voormalige fabrieksruimte aan de Toussaintkade 55. Onder de titel 'Haagse kunstenaars krijgen de ruimte', nodigt Stroom hcbk kunstenaars uit om de tentoonstellingsruimte naar eigen inzicht voor een presentatie van hun werk te gebruiken. Zij hebben hier mogelijkheden die in museum of galerie niet ter beschikking zijn.

lichtbakken op deze tentoonstelling geven een overzicht van vroegere tentoonstellingen van zijn werk.

Ingetogen, zoals gezegd, is Voorneman in zijn vormgeving. Zijn beelden zijn vaak niet meer dan eenvoudig in elkaar geschroefde blokkendozen van meubelploot, en meestal hebben die beelden een gewone gebruikersfunctie. De grens tussen huisraad en kunstwerk is bij Voorneman nagenoeg opgeheven. Hij dereguleert de blik. Ingetogen is het werk, maar tegelijk provoceert het, door zijn compromisloze en zeker niet pretentieuze esthetiek. Wat te denken van bloembakken vol Kaapse viooltjes in een zaal van het Gemeentemuseum, of een vloertje met decoratieve patiotegels op een expositie in Leiden?

Verfijnd ironisch brengt Voorneman met trivia de kijker in verwarring en schudt zo de waarneming wakker [...]

Justin Bennett

geluid, video en tekeningen

performances BMB con. (geluidskunstenaars Justin Bennett,

Wikke 't Hooft en Roelf Toxopeus) (27/2 en 13 en 27/3)

28 februari t/m 29 maart 1997

Erik Quint naar aanleiding van een gesprek met **Justin Bennett** in de Haagsche Courant (26/2/1997):

'Geluid speelt een belangrijke rol in het werk van de in Engeland geboren Bennett, die de afgelopen jaren als docent was verbonden aan de afdeling sonologie van het Koninklijk Conservatorium in Den Haag en eind jaren zeventig deel uitmaakte van de 'industrial' muziekscene in Sheffield rond experimentele popgroepen als Clock DVA en Cabaret Voltaire. In een hoek van de tentoonstellingsruimte zijn stadsgeluiden te horen die Bennett voor Radio Tonka in Den Haag maakte. Hij zegt erg geïnteresseerd te zijn in de verschillende niveau's waarop we luisteren en geluid ervaren.'

'Je kunt alles wat hier staat als één geheel ervaren, omdat de werken thematisch over dezelfde dingen gaan, maar alles is gemaakt om op zichzelf te kunnen staan. Het gaat mij erom om dingen in kaart te brengen. Dat kan een stad zijn; hoe je in een stad woont, leeft en je eigen weg vindt.'

'Deze expositie gaat ook over het in kaart brengen van ideeën. Zo bestaat de internet-site uit een verzameling tekeningen van de afgelopen tien jaar met terugkerende thema's [...] Die tekeningen gaan niet alleen over kaarten of de stad. Er zijn ook tekeningen bij van installaties en andere videowerken, terwijl er veel theoretische teksten zijn die gaan over hoe we naar geluid luisteren.'

De Bezeten van het Ontariomeer,
een tentoonstelling van Gerlach en Koop

16 oktober t/m 29 november 1997

Roos van Put in de Haagsche Courant (7/11/'97):

'Kan een tentoonstelling volkomen onbegrijpelijk zijn en toch boeien? Bij het duo Gerlach en Koop zit achter elke vraag in plaats van een antwoord weer een nieuwe vraag. Hun uitgangspunt, de thematiek, de geëxposeerde kunst en de toelichting laten zich niet zomaar in woorden vallen. (...)

Het schilderij 'De bezeten van het Ontariomeer' komt voor in het boek 'Het Kunstkabinet' van Georges Perec. Hierin figureert een kunstenaar die dit specifieke schilderij wil maken, maar die het werkelijke schilderij nooit realiseert, omdat hij voortijdig overlijdt. Wat rest is louter de beschrijving van het schilderij. Gerlach en Koop hebben besloten dit schilderij alsnog te verwezenlijken. Klein detail: ze kunnen allebei niet schilderen. Daarom hebben deze kunstenaars schaalmodellen gemaakt: kleine rechthoekige ruimtes waar je in kan kijken. Met behulp van deze schaalmodellen kan de toeschouwer de reconstructie van het duo zien. Met nadruk 'zien', want ook de gedachtengangen die hier tastbaar zijn geworden, blijven nogal onbegrijpelijk.'

Zeger Reijers

Kerstshow, een geënceneerde illusie

18 december 1997 t/m 31 januari 1998

Alle ingrediënten om het ideaalbeeld van een witte kerst te suggereren had **Zeger Reijers** bijeengebracht. De ruimte in de Toussaintkade was een sneeuwwit landschap, waar je tot de knieën in het fijn gemalen piepschuim zakte, alom stonden met sneeuw bedekte dennenbomen, er was een levensgroot wit edelhert en een met serviesgoed overdekte eettafel. Tijdens de opening werd deze gehele installatie 'ingekleurd' door de in witte pakken gestoken leden van de service-dienst, die gekleurde dranken serveerden, het opgestapelde witte hotelporselein overdekten met gekleurde gipssausen en de bezoekers assisteerden bij het tot bloedens toe beschieten van het edelhert. Een in tiroler jachtkostuum gestoken man liep rond met een kraantje in zijn buik, waaruit hij Apfelnäpfel tapt. Bij het afscheid ontving men in een handgevouwen doosje een klein kikkertje gemaakt van rode lippenstift. Met al die overrompelende overvloed persifleerde Reijers op een illusionistische manier het nooit verdwijnende cliché van onze witte, romantische, feestelijke en overvloedige kerst.

DE BOVENKAMER BIJ SCHLEMMER

Naast de beoordeling van subsidieaanvragen, doet de werkgroep ook suggesties voor activiteiten. Zo ontstonden bijvoorbeeld de Schlemmer-avonden, waarin kunstenaars vaak voor het eerst over hun praktijk vertellen aan de hand van dia's, video's of ander beeldmateriaal. Wegens succes werd de reeks in 1997 geprolongeerd.

Patricia Spoelder (1968), werkt in Amsterdam

16 april 1997

In 1992 studeerde **Patricia Spoelder** af bij de afdeling schilderen en tekenen van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. Op een aanstekelijke manier vertelde ze dat de start daar moeizaam was geweest omdat ze de opleiding schilderen te degelijk vond. Maar het lukte haar om zelfstandiger en individueller te werk te gaan. Toen ze als een van de tien academieverlaters een aanmoedigingsstipendium van Stroom hcbk ontving, betekende dat veel voor haar. In de jaren daarna ontstonden successievelijk de stillevens met onderwerpen als furnituren, borsten, een huishoudbeurs, waarbij het haar vooral om de beheersing van de techniek ging, maar gaandeweg werd de inhoud belangrijker. Verlangend naar goede adviezen en begeleiding besloot ze een poging te wagen bij de Rijks-academie. Daar werd ze in 1995 toegelaten en dus verhuisde ze naar Amsterdam. De landschappen die ze nu schildert zijn gebaseerd op computer-landschappen: 'een koude fantasie van de werkelijkheid. Door dat weer te schilderen laat ik er bloed doorheen stromen.'

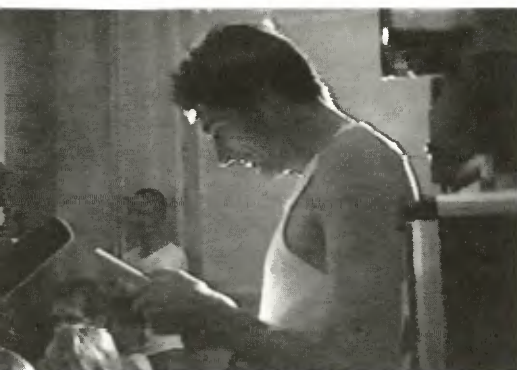
Harold de Bree (1966)/José den Hartog (1967)/Erik-Jan Ligtvoet (1968)/Marjolein van der Mey (1970)/Jessy Rahman (1961)/Thom Vink (1965), werken in Den Haag

21 mei 1997

Zes kunstenaars tegelijk, die met op de achtergrond wierook, Indiase muziek en straatbeelden, verslag deden van hun gezamenlijke verblijf in India. Twee maanden waren ze in Puna, waar zij in nauwe samenwerking met het Marathwada Architecture College een tentoonstelling annex workshop hielden. Het was georganiseerd door het Haagse kunstenaarsinitiatief Quartair met medewerking van de Haagse kunstenaar Bhaskar Hande, afkomstig uit India, die er een verslag van maakte.

José den Hartog hield een dagboek bij, schilderde en etste en ontwierp een rubberen jurk. Naar aanleiding van foto's in de Indiase kranten van kinderen die voor hun verjaardag gefeliciteerd worden, schilderde **Marjolein van der Mey** haar portretten en maakte ter plaatse ook nog twee korte films. **Thom Vink** liet zich bij zijn tekeningen en schilderijen inspireren door de handgeschilderde reclames en **Harold de Bree** maakte gravures op roestvrij stalen borden en schalen. **Erik Jan Ligtvoet** was geïnspireerd door het huisaltaar en bouwde lemen privé-ruimtes

met een terracotta olielamp in de vorm van een dier en **Jessy Rahman** ging de bergen in om bij een collega het oventje te gebruiken voor het bakken van zijn vruchten-beelden.

*Zeger Reijers (1966), werkt in Den Haag en Rotterdam
1 juni 1997*

Zeger Reijers had wat je noemt een vliegende start. Bij zijn afstuderen aan de Academie van Beeldende kunsten in Rotterdam in '95 ontving hij de 'drempelprijs' en kort daarna de Zuid-Hollandse Beeldende Kunst prijs. Ook voor het Startstipendium van het Fonds voor Beeldende Kunst, Bouwkunst en Vormgeving kwam hij al twee maal in aanmerking.

Zijn passie voor natuurlijke processen: eten en groeien, ontluiken, bloeien en verwelken, komt tot uitdrukking in zijn werken met aardappelen, paddestoelen en gras, zoals in de installatie in de toiletten bij Witte de With in Rotterdam. Als belangrijk voor zijn ontwikkeling noemde Reijers de kunstenaars Goya en Polke, vanwege de gelaagdheid en ook sinistere kant in hun werk. Tussen de dingen, hoe verscheiden ook, ziet hij altijd een onderling verband. Zijn voordracht bestond uit een aaneenschakeling van associaties. Het verslag van een reis naar Spanje om Goya te bekijken, beeldmateriaal van zijn inspiratiebronnen en voordrachten van Philip Roths beschrijving van een overspelige liefdesrelatie, onderbroken door een pauze met een genereus aanbod van oesters en witte wijn.

*Miriam Kruishoop (1971), werkt in Amsterdam
17 september 1997*

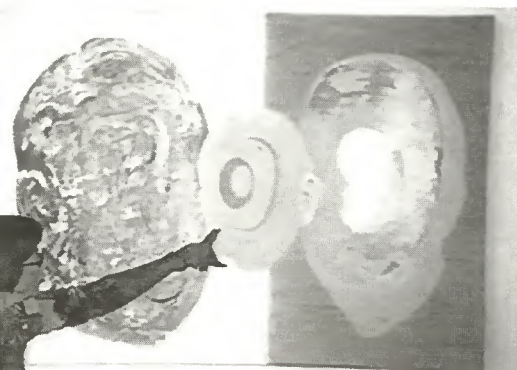
Al voor haar cum laude afstuderen dit jaar aan de Rietveld academie werd **Miriam Kruishoop** als een veelbelovend filmmaker beschouwd. Haar film 'Da Silva' ontving op het Nederlands Filmfestival 1996 de Citroën Award, tijdens de 'Mooiste dag van de korte film' in Paradiso kreeg 'Sometimes it's hard to be a woman' de hoofdprijs, terwijl haar meest recente film 'Vive elle', waarbij ze voor het eerst een verhaallijn toepast, tijdens het Internationale Filmfestival '98 in Rotterdam in premiere gaat. Tijdens de presentatie bij Schlemmer betoonde ze zich een dankbare leerling van Frans Zwartjes, de docent die haar het vak leerde en tegelijkertijd de ruimte gaf om zich op haar eigen manier te ontwikkelen. Ze vindt het interessanter om vrouwen te filmen dan mannen, omdat ze via hen beter haar eigen gevoelens en ideeën tot uitdrukking kan brengen.

*Christie van der Haak (1950), werkt in Den Haag
15 oktober 1997*

De beroepspraktijk van **Christie van der Haak** strekt zich uit over een periode van twintig jaar. Behalve schilderen in het atelier, zet ze zich daarbuiten sterk in voor de aankomende kunstenaars, onder andere als docent en gecommitteerde op meerdere academies.

Tijdens haar Schlemmer-avond vertelde zij meeslepend over wat ze allemaal heeft meegemaakt en sprak openhartig over de successen en teleurstellingen in haar carrière. Het belangrijkste vindt ze het schilderen zelf, de spanning van het scheppen. 'Die vreemde onrust wanneer een aantal doeken tot een serie groeit en een ketting gaat vormen. Dan voel ik mij een schatbewaarder die voor de wereld een nog onbekende schat verborgen houdt.'

*Elizabeth de Vaal (1950), werkt in Den Haag
12 november 1997*

Dat een kunstenaarscarrière geen vanzelfsprekende zaak is, maakte **Elizabeth de Vaal** duidelijk tijdens haar presentatie. Na de Rotterdamse academie was ze twee jaar op Ateliers '63 in Haarlem. Sindsdien heeft ze veel geëxposeerd en is zij actief als docent op diverse academies. Integer, bezielde, en vooral prikkelend sprak zij over haar associatieve manier van werken, waartoe de wereld om haar heen als inspiratiebron dient. Ze is altijd op zoek naar de hoofdzaak, naar dat waar het in essentie om gaat. In haar geval gaat dat gepaard met existentiële twijfel, die gepareerd wordt met een formele aanpak. Daarbij blijft het haar fascineren dat er soms maanden overheen gaan voordat een werk haar door de toevoeging van slechts een enkel gebaar eindelijk tot tevredenheid stemt.

*Mark de Weijer (1963), werkt in Den Haag
10 december 1997*

Mark de Weijer studeerde in 1993 af aan de KABK en kreeg bij die gelegenheid een van de tien aanmoedigingsstipendia van Stroom hcbk. Sindsdien opereert hij als zelfstandig kunstenaar en maakte reizen om het fenomeen 'landschap' in zijn werk te vatten.

Tijdens zijn Schlemmer-avond presenteerde hij een zorgvuldig uitgevoerd documentair boekje van zijn recente project 'De Meer', waarin via beeld, tekst en geluid wordt teruggekeken op het polderlandschap, de bewoners en de schilderijen die hij op locatie maakte. Zijn schilderijen ontstaan binnen een reeks van opeenvolgende projecten, waarin telkens op een ander aspect van het landschap wordt ingezoomd.

BOVENKAMER-PROJECTEN

CHARACTERS

Het project 'Characters' werd opgezet met de bedoeling de relationele kant van de typografie nader te belichten. In een reeks van activiteiten wordt de verhouding tussen typografie en een drietal 'visuele gebieden' nader onder de loep genomen. Hoe een gekozen typografie zich in beeldend opzicht verhoudt tot het geheel waarvan het deel uitmaakt, wordt vaak enigszins over het hoofd gezien. Vorig jaar werd uitgebreid aandacht besteed aan de grafische vormgeving van speelfilms, dit jaar kwamen de mode en de architectuur aan de orde.

CHARACTERS OVER LETTERS IN DE MODE

*Liz Farelly, Roelof Mulder, Aziz Bekkaoui
13 februari 1997, in Haags Salon, stadhuis*

Mode is evenals taal een middel om te communiceren. Kleding kan immers de identiteit van de drager accentueren, maar tegelijkertijd ook zelf drager zijn van teksten en mededelingen. Iedereen, dwars door rang, stand en kleur, draagt kleding met leesbare teksten. Desondanks functioneren die mededelingen als codes die alleen herkenbaar zijn voor de ingewijde.

Voegt dit typografische aspect iets toe aan de modevormgeving? En gaan vorm en inhoud daarbij hand in hand?

Tijdens een inspirerende avond ging **Liz Farelly**, redacteur en auteur van het boek 'Wear me: fashion and graphics interaction' in op het communicatieve aspect van mode en de wisselwerking tussen de 'subculture' en de mode. Door middel van kleding, zoals T-shirts met logo's die een uitspraak doen over zaken die onder de mensen leven, politieke boodschappen, reclameteksten, namen van popgroepen enz., meet men zich een 'image' aan. Eind jaren '70 komen de 'starmagazines' op de markt, waardoor jongeren zich met hun idool en dus met diens kleding kunnen gaan identificeren. Maar de zaken draaien zich ook om. Het beeld van de jongeren uit de subculturen en de bladen die daar bijhoren, worden weer terug vertaald naar de 'stars'.

Roelof Mulder werkt in vele disciplines tegelijk: grafisch ontwerpen, mode, interieurvormgeving en beeldende kunst. Hij richt zich met name op de jongerencultuur door feesten met videofilms en muziek te organiseren, ontwerpt T-shirts en maakt promotiefilmpjes oa voor modevormgever Daniel Poole. Hem interesseert de identificatie die mensen met kleding kunnen hebben, zoals het jongetje dat zich Michael Jordan voelt, omdat het een T-shirt aan heeft, zoals Jordan draagt. **Aziz Bekkaoui** is modevormgever en won het XI Festival International des Jeunes Stylistes. In zijn ontwerpen verwerkt hij bestaande (bedrijfs)kleding. Volgens hem krijgen de logo's in de jaren '80 zoveel aandacht dat er als het ware een oorlog ontstaat tussen de logo's en de modevormgeving.

CHARACTERS OVER DE BELETTERING IN DE OPENBARE RUIMTE

*ism Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten Den Haag
28 april t/m 12 mei 1997, begane grond Openbare Bibliotheek/Stadhuiscomplex*
Met het Haagse Spuiplein als uitgangspunt onderzochten 30 studenten van de afdeling Grafische en Typografische Vormgeving van de Koninklijke Academie (3e jaars en 2e fase) een trimester lang in hoeverre de identiteit van het plein

Beoordeling inzendingen Foto-opdracht:
 Wim de Koning Gans (conservator
 fotocollectie Haags Gemeentearchief),
 Bas Vroege (hoofdredacteur Perspektief
 Magazine), Albert Wulffers (filmmaker
 en lid werkgroep Bijzondere Opdrachten
 Stroom hcbk) en Lily van Ginneken
 (directeur Stroom hcbk)

door middel van belettering beïnvloed kan worden. Een 'open' geformuleerde opdracht, waarvoor de begeleidende docenten *Kees van Drongelen*, *Jan Willem Stas* en *Anno Fekkes*, nogal wat tijd en energie nodig hadden om de studenten te motiveren en te inspireren.

Na een beoordelingsronde werden vijf studenten gevraagd hun ideeën uit te werken. Het was opvallend dat de voorstellen overwegend een autonoom karakter hadden.

Kim Bosch was de enige met een voorstel op het gebied van typografie: een meer universele vormgeving van de gevelaanduidingen op het Spuiplein waarvan de letters, door het gekozen materiaal en het toegepaste lettertype, gloeien en bewegen in de nacht.

Rieme Gleijm wilde midden op het plein een uitkijktoren met verrekijker bouwen. Van daaruit zouden de aanduidingen over de functies van de gebouwen gelezen kunnen worden.

Albert Pinggera wilde de bewegingen op het Spuiplein digitaal vastleggen en opslaan via sensoren in de tegels. Vervolgens zouden de gegevens voor iedereen toegankelijk moeten zijn: in kranten, op stadstelevisie, en als on-line screen savers etc.

Daphne van Langen wilde de atmosfeer op het Spuiplein wat vriendelijker maken met behulp van planten. Elk instituut kreeg zijn eigen type plant en daarmee zijn aanduiding.

Gert Dumbor gaf commentaar op de gepresenteerde voorstellen.

FOTO-OPDRACHT

Dit jaar werd opnieuw een foto-opdracht uitgeschreven, waarvoor dit keer alleen Haagse professionele fotografen werden opgeroepen. De vraag was: voorstellen in te dienen voor een fotoserie of -reportage die past in de verzameling van het Haags Gemeentearchief.

Op de oproep in het Stroomjournaal reageerden 19 fotografen.

Bij de afwegingen werd aan de hand van de documentatie de kwaliteit van de fotografie beoordeeld in samenhang met de inhoudelijke motivatie.

De voorkeur ging uit naar **Rogier Alleblas** (1969) die voorstelde om een documentaire te maken van het Irekvliefplein, een specifiek woongebied bij het vroegere Gasfabriek-complex met een grote diversiteit aan bewoners.

Het resultaat van de opdracht op papier, vorig jaar aan **Ondine de Kroon** (1964), werd van 8 maart t/m 30 april 1997 in het Haags Gemeentearchief gepresenteerd. Het ging om een serie lino's die de grote verscheidenheid aan winkelnering van de allochtone Hagenaars laat zien.

EXPERIMENTELE FILM

In de loop van 1996 initieerde *Stichting Filmstad* het plan 'FilmBlik' met de bedoeling om een aantal filmmakers/beeldende kunstenaars uit te nodigen hun ideeën te realiseren op 1 blik filmmateriaal (10 minuten). De resultaten werden op de bijna laatste dag van het verslagjaar gepresenteerd met een mooie publicatie vormgegeven door **Barney de Krijger**.

Op 30 december organiseerde Filmstad een festival van de middag tot in de avond in het Haags Filmhuis waarbij 20 FilmBlikken werden vertoond van **Nathalie Alonso Casale**, **Axe Groep**, **Theo Botschuiver**, **Marc Geerards**, **RGA Gerlach**, **Bert Herckenrath**, **Barbara Hin** en **Carina Ellemers**, **Mettje Hunneman**, **Henny Kamphuisen**, **Pieter Moleveld**, **Rien Monshouwer**, **Arianne Olthaar** en **Marjolijn van der Mey**, **Fow Pyng Hu**, **Jeroen de Rijke** en **Willem de Rooy**, **Jean Pierre Sens**, **Harm Smit**, **Imogen Stidworthy**, **Ver. ter Bevordering van het kennisnemen**, **Erik Wesselo**, **Mels van Zutphen** en **Sander Blom**.

Jaarlijks worden er maximaal 10 Aanmoedigingsstipendia a f 2500 toegekend aan academieverlaters van de dag- en avondopleiding van de Koninklijke Akademie voor Beeldende Kunsten in Den Haag (KABK).

AANMOEDIGING VOOR ACADEMIEVERLATERS

Dit jaar was het de zevende keer dat een werkgroep van Stroom hcbk bij de eindexamens van de KABK de aanmoedigingssubsidies toekende. Het is de bedoeling dat de f 2.500 hen in de ontwikkeling van hun werk stimuleert. Elk jaar zijn het weer totaal nieuwe en onbekende namen. Maar het verheugende is dat na een paar jaar die namen een gezicht krijgen omdat ze actief gaan meedoen en zich als kunstenaar manifesteren. Met hoop op de toekomst gingen voor 1997 de toekenningen naar de volgende studenten:

van de dagopleiding

tekenen/schilderen: **Tjebbe Beekman, Mehdi Rouchiche, Hakim Tourdieu**;
beeldhouwen: **Annick van Elsacker**; monumentale vormgeving: **Nicoline van Harskamp**; beeld en geluid: **Nicole Pfyl**

van de avondopleiding

tekenen/schilderen: **Ems Teijchine Stakenburg**; tekenen/schilderen/ontwerpen: **Eva Gatell Breis**; tekenen/schilderen/illustratie: **Tini Schilder**; monumentale vormgeving: **Wieke Terpstra**

De **Ouborg Prijs**, genoemd naar de Haagse kunstenaar Pieter Ouborg (1893-1956), is de Haagse stadsprijs voor beeldende kunst. Deze wordt toegekend aan een kunstenaar uit Den Haag die een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de beeldende kunst in Nederland en Den Haag in het bijzonder. De prijs bestaat uit een bedrag van f 10.000, een presentatie in het Haags Gemeentemuseum en een publicatie, verzorgd door Stroom hcbk.

Laureaten Ouborg prijs:

1990 Frans Zwartjes

1991 Wil Bouthoorn

1992 Gerard Fieret

1993 Lotti van der Gaag

1994 Tomas Rajlich

1995 Dick Raaijmakers

1996 Martin Rous

1997 Auke de Vries

OUBORG PRIJS 1997 VOOR AUKE DE VRIES

Auke de Vries (1937, Bergum, Friesland), als beeldend kunstenaar autodidact, kreeg dit jaar de Ouborg Prijs 1997. Niet alleen in Den Haag maar ook nationaal en internationaal manifesteert hij zich: als beeldhouwer van autonome beelden, als kunstenaar die opvallende werken in de openbare ruimte realiseert, als maker van intieme etsen en tekeningen, en niet in de laatste plaats als een voor aankomende kunstenaars inspirerend docent. En in al die activiteiten legt hij een nauwelijks te ontwijken vitaliteit aan de dag.

Hij heeft een reeks van werken voor de openbare ruimte ontworpen. Een van de meest befaamde is het 'Maasbeeld', een 200 meter lange sculptuur langs de nieuwe Willemsbrug die hij begin jaren tachtig voor Rotterdam ontwierp. Maar ook voor Den Haag, de stad waar hij woont en werkt ontwierp hij meerdere beelden zoals de sculptuur bij het PTT gebouw aan het Hollands Spoor of meer recent het zwevende 'Nederland, Land en Zee' in het atrium van het nieuwe Tweede Kamer gebouw. Op een verrassende manier slaagt hij erin, daar waar monumentaliteit en representativiteit wordt gevraagd, te reageren met luchtige ruimtelijke tekeningen die zich op ingenieuze wijze vasthechten aan de architectuur.

De officiële prijsuitreiking door burgemeester Deetman vond plaats op zondag 21 december in het Paleis Lange Voorhout, waar een tentoonstelling was ingericht van De Vries' recente autonome sculpturen.

TENTOONSTELLINGEN EN PUBLICATIES BIJ DE OUBORG PRIJS 1997

Tentoonstelling 'Auke de Vries, Nieuwe Beelden'

Museum het Paleis Den Haag, 20 /12 /1997 t/m 22/2/1998;

Museum Wiesbaden, 24 /4 t/m 2/8/1998

Publicatie 'Auke de Vries, Beelden', teksten (ned/duits) van Auke de Vries, Franz Kaiser en Renate Petzinger (95 p, foto's in zw/w en kl)

Tentoonstelling 'Auke de Vries, Modellen en Schetsen voor Beelden in Opdracht'
Galerie Nouvelles Images, Den Haag, 20/12/1997 t/m 28/1/1998

Publicatie 'Auke de Vries, Modellen en Schetsen voor Beelden in Opdracht', tekst (ned/duits/eng) Erik Bos, inl. (160 p, foto's zw/w)

Extra publicatie Auke de Vries, foto's (zw/w),
samengesteld door Esther de Vries

Voor de samenstelling van de **Stadscollectie** in het Haagse Gemeentemuseum gaat voor de periode van 2 jaar (t/m 1998) f 100.000 rechtstreeks van de gemeente naar het HGM omdat het daarmee de mogelijkheid heeft van de Mondriaan Stichting een bedrag van f 100.000 extra te verkrijgen.

STADSCOLLECTIE

In het verslagjaar is de Stadscollectie verrijkt met een aantal nieuwe kunstwerken. In het tweede jaar van zijn stadsconservatorschap kocht **Leo Delfgaauw** werk aan van een jongere generatie Hagenaars, zoals **Diederik Gerlach**, **Michel Hoogervorst**, **Ton van Kints**, **Ramon Ottenhof**, **Martin Rous jr**, **Mark de Weijer**, **Marcel Zalme**, **Ronald Zuurmond**, maar ook van een oudere generatie zoals **Nic Blans sr**, **Chris Lebeau** en **Piet Zwart**.

Naast de aankopen verzorgde de stadsconservator ook enkele *presentaties* buiten het Haagse Gemeentemuseum.

Zo stelde Delfgaauw voor de Koninklijke Academie in februari een kleine tentoonstelling samen 'Uit en thuis' met werk uit de Stadscollectie van kunstenaars die aan de KABK verbonden zijn (geweest).

Hij werkte mee aan de samenstelling en catalogus van 'Van Weissenbruch tot Westerik', de jubileum-tentoonstelling ter gelegenheid van 150 jaar Pulchri Studio en organiseerde op diezelfde locatie in vervolg daarop in juni/juli de tentoonstelling 'Den Haag Vandaag' met werk van 14 jonge Haagse schilders.

Vanwege de restauratie van het Haagse Gemeentemuseum kon de jaarlijkse stadscollectie-tentoonstelling in 1997 niet in eigen huis plaatsvinden, reden waarom werd uitgeweken naar de zalen van Arti et Amicitiae in Amsterdam. In augustus werd hier de tentoonstelling gehouden met de raadselachtige titel: 'een linnen tasje van de firma Pronk, misschien past daar nog wat in', een bijdrage van **R.G.A. Gerlach**.

Samen met de kunstenaar **Sabrina Lindemann** en in gezamenlijke gesprekken met de 14 deelnemende kunstenaars ontstond het concept voor de tentoonstelling. Het resultaat was een gevarieerde presentatie binnen en buiten Arti van werken die voor het merendeel speciaal voor deze gelegenheid waren ontstaan, waaronder ook niet-materiële bijdragen zoals de teksten van **René Klarenbeek** en **Sabrina Lindemann** en de reeks gesprekken in de stad van **Marjan Schoenmakers**. Bij de tentoonstelling verscheen een krant met bijdragen van de kunstenaars.

Onder de titel 'Haagse Avantgarde - De Posthoorngroep' verscheen in december een bescheiden publicatie, een gezamenlijke uitgave van de Stadscollectie Den Haag en het Cobra Museum voor Moderne Kunst Amstelveen. Het bevat de openingtoespraak van dr **Rudi Oxenaar**, oud-directeur van het Rijksmuseum Kröller-Müller, bij de tentoonstelling over de Posthoorngroep in het Cobra Museum in februari 1997. De tekst met reproducties van werken uit de collectie van het Haagse Gemeentemuseum geeft een levendig beeld van het Haagse kunstcircuit in de jaren vijftig.

Voor het beleid van **Kunst in de Openbare Ruimte**, waarbij de werkgroep Kunst in de Openbare Ruimte adviseert, gelden de volgende uitgangspunten:

- beeldende kunst moet geschikt zijn voor de plek, de plek moet geschikt zijn voor beeldende kunst
- artistieke kwaliteit, interne samenhang en flexibiliteit staan in het beleid voorop; discussie en informatie vormen een wezenlijk bestanddeel
- beeldende kunst mag niet worden gebruikt om architectonische of stedenbouwkundige problemen op te lossen
- een project voor kunst in de openbare ruimte kan ook onderzoek inhouden, zonder dat er daadwerkelijk een werk wordt uitgevoerd
- het moet ook mogelijk zijn, werken voor een korte periode te realiseren in plaats van permanent. Behalve als tastbaar object op een vaste locatie, kan kunst in de openbare ruimte zich ook manifesteren als een voorbijgaande actie of gebeurtenis.

Vanuit deze uitgangspunten is een open, flexibel en ondogmatisch beleid mogelijk, waarbij Stroom hcbk zelf initiatieven neemt of op verzoek van andere personen of instellingen meedenkt of handelt. Projecten van Kunst in de Openbare Ruimte hebben een lange voorbereidings-tijd. In dit jaarverslag worden vermeld:

- Opleveringen
- Lopende Zaken
- Nieuwe Opdrachten
- Presentaties Tentoonstellingsruimte
- Beheer en Onderhoud

Inhoudelijk Kunstbeleid voor Den Haag door:

BUREAU KUNST IN DE OPENBARE RUIMTE

Ook in 1997 vonden er weer opleveringen plaats en is er aan projecten gewerkt waarbij Stroom hcbk op verzoek van andere personen of instellingen mededacht of handelde of zelf het initiatief nam.

OPLEVERINGEN

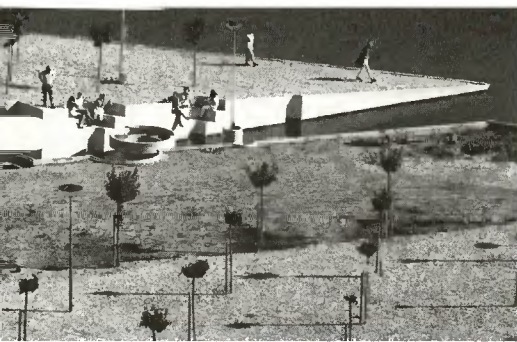
'Park in het Water' van Vito Acconci, Laakhaven/Hollands Spoor

'Park in het water', een buitenwerk van **Vito Acconci & Studio** (Luis Vera, Jenny Shrider, Charles Doherty) in het gebied rond de Haagse Hogeschool, werd op 20 september officieel opgeleverd tijdens een feestelijke bijeenkomst. In aanwezigheid van de kunstenaar, verrichtte mevrouw drs. Louise E.J. Engering-Aarts, wethouder Financiën en Cultuur, de officiële openingshandeling.

In het voorstel dat Vito Acconci & Studio (New York) in nauwe samenwerking met het architectenbureau PRO heeft ontwikkeld, wordt gesuggereerd dat een stuk land in de vorm van een kwartpunt uit een cirkel met een straal van circa 40 meter, uit het land wordt geschoven en gekanteld. Op het uitgeschoven stuk land wordt alles meegenomen wat er op staat aan bomen, lantaarns en bodembedekking. Het bestaande geometrische beplantingspatroon wordt onderbroken met als gevolg dat bomen in een grote pot met grond in het water terecht komen en dat in de kade contravormen overblijven die als zitbanken gebruikt kunnen worden.

Dit werk is de uitkomst van een oorspronkelijk vrijblijvend idee dat Acconci op verzoek van Stroom hcbk voor Den Haag ontwierp ter gelegenheid van de presentatie van de modellen van zijn ruimtelijke projecten aan het Spui in 1993. Voor het toen nog braakliggende gebied aan Laakhaven/Hollands Spoor deed hij een radicaal voorstel waarmee het overzichtelijke ontwerp dat atelier PRO voor het buitengebied van de Haagse Hogeschool had gemaakt, volledig werd opgeblazen, stukken land kwamen in het water terecht en water drong het land binnen.

Vito Acconci 'Park in het Water' 1996
 Laakhaven/Hollands Spoor
Initiatief Stroom hcbk om Vito Acconci te vragen ter gelegenheid van zijn tentoonstelling 'Making Public', in 1993 een plan te maken voor een plek in Den Haag
Opdrachtgever REO/DSO /Stroom hcbk
Beoordeling voorstel Architectenbureau PRO/Stadsbeheer/REO/DSO/Werkgroep KOR
Locatie gebied Laakhaven/Hollands Spoor
Voorstel het oevergebied aan de U-vormige waterstrook aan de Laak wordt in stukken gedeeld, water en land worden vermengd
Realisering in de loop van 1997
Financiële bijdragen Mondriaan Stichting, VSB Fonds Den Haag en Omstreken, Eneco/HOD, Gemeente Den Haag en Oranjewoud Rotterdam

De confrontatie met Acconci's ideeën ontlokte architect **Hans van Beek** van PRO de gedenkwaardige woorden: 'Nu begrip ik wat een beeldend kunstenaar in de openbare ruimte kan betekenen. Hij begint daar waar de architect ophoudt.' En van Beek nodigde Acconci uit om zijn onrealistische en onbetaalbare plan bij hem op het bureau tot haalbare proporties uit te werken en dat is gebeurd. Vito Acconci begon eind jaren zestig met performances, meestal vastgelegd op video. Het ging daarin steeds om de relatie tussen hem als individu en de buitenwereld. Die afstand werd op alle mogelijke niveau's afgetast, zowel lichamelijk, psychisch als ruimtelijk. Vervolgens presenteerde hij zijn ideeën in installaties die de overgang vormden naar zijn ruimtelijk werk. Sinds de tweede helft van de jaren tachtig maakt hij zijn ontwerpen voor ruimtelijke ingrepen bij gebouwen, voor parken en pleinen. Over het algemeen strijken ze nogal tegen de haren in en zijn ze allerminst zachtzinnig voor het omgevende gebied. Reden waarom weinig van die voorstellen zijn uitgevoerd. Ondanks het feit dat Acconci zich nu op architectonisch terrein beweegt, spelen de aspecten uit zijn vroege werk, zoals intimiteit en openbaarheid, het persoonlijke en het publieke, nog steeds een rol.

'Roof Shelters' van Wijnanda de Roo op het dakterras van het Johan de Witt College

De vier Roof Shelters die **Wijnanda Deroo** voor het dakterras van het Johan de Witt College aan de Hoofstcade ontwierp waren in oktober 1996 al geïnstalleerd, maar de officiële in gebruikneming ervan vond plaats op 15 mei dit jaar met een toespraak van burgemeester Deetman en een buikdans van een van de leerlingen. De prieeltjes met verschillend gekleurde koepels zijn voorzien van wanden met transparante fotomontages, een combinatie van straatbeelden met bekende voorwerpen van de leerlingen. In de praktijk voldoen ze geheel aan de verwachtingen want er wordt in de pauzes druk gebruik van gemaakt.

Inrichting Trouwzaal van het nieuwe stadhuis, door Ben van Os

Op verzoek van de Facilitaire Dienst van het stadhuis heeft **Ben van Os** een aanvullend ontwerp gemaakt voor de trouwzaal. Met respect voor de monumentale eenvoud, de balans en precisie van Meiers architectuur maakte Van Os in eerste instantie voor de trouwzaal een transparant scherm geweven van zilverdraad, waarin volgens een regelmatig patroon foto's van bruidsparen van diverse nationaliteit van vroeger en nu zijn opgenomen met in de rand in 17 talen de teksten 'Ja ik wil' en 'Trouwden is houden' geborduurd. Rode lampjes erin branden tijdens de plechtigheid. In de trouwzaal en de receptieruimte staan verder nog vier grote bloemenvazen van Venetiaans glas opgesteld. Het geheel werd door de gebruikers toch als te sober ervaren. Ben van Os pakte het vervolgens op de hem vertrouwde barokke manier aan en bracht boven de zctel voor het bruidspaar een baldakijn aan dat zich door de gehele ruimte ontvouwt. Het materiaal dat hij hiervoor heeft toegepast, is een bijzondere stof die in de 16e eeuw speciaal voor de familie De Medici werd ontworpen. Hij heeft ook de zwarte stoelen van fluwelen banen voorzien en kussens op de ronde bank langs de muur aangebracht. Losse banieren aan de de Atriumkant accentueren de entree van de trouwzaal.

De Bronzen Boom van Pieter en Abby Heynen, als milieu onderscheiding

Op verzoek van wethouder mr J.E van der Putten heeft Stroom hcbk geadviseerd bij een opdracht van de Dienst Stadsbeheer aan **Pieter en Abby Heynen**. Zij hebben een bronzen boompje ontworpen en in een oplage van 50 uitgevoerd. De boompjes worden als onderscheiding uitgereikt aan personen die zich in Den Haag op het gebied van het milieu verdienstelijk hebben gemaakt. Inmiddels is dat al verscheidene malen gebeurd.

Shinkichi Tajiri (1923 Los Angeles, sinds 1956 werkzaam in Nederland)
'Herinneringsmonument ter gelegenheid van de opschorting van de Militaire Dienstplicht', augustus 1996.
Initiatief VVDM (Vereniging van Dienstplichtige Militairen), de AVNM (Algemene Vereniging Nederlandse Militairen) en een vertegenwoordiger van het ministerie van Defensie in 1996
Opdrachtgever VVDM en AVNM
Advies Stroom hcbk: Shinkichi Tajiri
Voorstel 'De Wachter'
Locatie Nassauplein
Financiële bijdragen VVDM, AVNM, Mondriaan Stichting
Realisering februari 1997

Den Haag-Zuidwest

Eindelijk was het dan zo ver dat Adriaan Nette het 'Monument voor de Individuele Herinnering' op het Plein aan de Dreven in Den Haag-Zuidwest door wethouder Noordanus 27 maart kon laten onthullen. Het lichtwerk bestaat uit een ovale rondlopende lichtbak met daarop de afbeelding van een kikker op een staander van 4 meter hoog. Het werd een groot buurtfeest met kinderen van de Erasmusschool die een speciaal gecomponeerd kikkerlied zongen en kikkerballonnen oplieten.

De kikker was het resultaat van de gespreksrondes die Nette al een paar jaar in de buurt organiseert. Hij koos de kikker als een beeldmerk voor de buurt, toen een van de bewoners vertelde dat hij tegenwoordig het geluid van de kikkers miste dat hij dertig jaar geleden toen hij hier kwam wonen nog wel hoorde. De kikker is het logo voor deze buurt geworden: gezandstraald in de ramen van de huizen aan het plein en verder aangebracht op diverse gebruiksvoorwerpen zoals bloempotten, baseball petjes, bekers, balpennen, vlaggen etc.

'De Wachter' van Shinkichi Tajiri op het Nassauplein Herinneringsmonument ter gelegenheid van de opschorting van de Militaire Dienstplicht

Op 26 februari heeft Staatssecretaris van Defensie drs. J.C. Gmelich Meijling het beeld 'De Wachter' (1996) van de beeldhouwer Shinkichi Tajiri overgedragen aan burgemeester Deetman van Den Haag. Het beeld is geplaatst op het Nassauplein, op een door Tajiri voorgestelde granito sokkel, met daarop een plaquette. Tajiri heeft een krijger in rusthouding ontworpen, die echter wel alert blijft, omdat het tevens de bedoeling was te memoreren dat er sprake is van een veranderd inzicht wat betreft het leger. Niet langer toegespitst op agressie maar meer op defensie. Tajiri: 'Daarom heb ik iemand gemaakt die goed oplet en die zijn land zal verdedigen als het nodig is.'

Als Japans-Amerikaans soldaat vocht Tajiri vrijwillig voor de USA in de Tweede Wereldoorlog, maar werd daarna vanwege zijn Japanse achtergrond als tweedetrangsburger beschouwd. 'Wellicht om de demonen van de oorlog uit te bannen', zoals hij zelf zegt, maakte hij in de jaren van 1945 tot 1951 een hele serie krijgers, strijders en samoerai. Door de opdracht voor dit monument ging hij terug in de tijd en liet zich anno 1996 tot een nieuwe serie werken inspireren.

Sokkelplan van Peter Struycken

Voorste/ galerij van 40 beelden om de 25 meter ieder ca.180 cm hoog op een basis van 95 cm hoog (1990)
 Ontwerp sokkel/ Geert Lap, een ovale vorm van zwart granito met erover heen een verwisselbare stalen mantel, waarop de kunstenaar in het atelier zijn beeld kan monteren

Verzoek De Kern Gezond, gemeentelijke projectorganisatie om ideeën voor beeldende kunst bij de herinrichting van de binnenstad van Den Haag
 Locatie het voetgangersgebied van de Grote Marktstraat/Kalvermarkt en het haaks hierop staande Spui
 Tijdelijke locatie achter de Grote Kerk
 Uiteindelijke plaatsing na afronding herinrichting: 2000
 Opdrachtgever De Kern Gezond/ Stroom hcbk
 Selectie kunstenaars/beoordeling voorstellen/ Peter Struycken/ Werkgroep KOR Stroom hcbk
 Gerealiseerd 1993 Michael Jacklin, Sonja Oudendijk, Marc Ruygrok, Joost van den Toorn, Eja Siepman van den Berg;
 1994 Alfred Eikelenboom, Ernst Hazenbroek, Berry Holslag, Rien Monshouwer, Carel Visser, Auke de Vries;
 1996 Adam Colton, Sigurdur Gudmundsson, Lon Pennock
 1997 Nieuwe opdrachten aan Tom Claassen, Jan van de Pavert, Jan Snoeck

Schenkstrook

Verzoek Dienst REO/DSO aan Stroom hcbk om voorstellen van beeldende kunst voor de openbare ruimte van de Schenkstrook
 Opdrachtgever Dienst REO/betrokken bedrijven/Stroom hcbk
 Selectie kunstenaars Werkgroep KOR
 Beoordeling voorstellen Jan de Graaf (Wils & Co)/Dienst REO/Werkgroep KOR
 Voorste/ 1994 studieopdracht aan kunstenaars Onno Dirker, Jan van Grunsven, Erick de Lyon, Urs Pfannenmüller, Linda Pollack en David Veldhoen een visie te ontwikkelen op de complexe situatie van de Schenkstrook
 Locatie Schenkstrook vanaf Utrechtse Baan tot aan Laan van Nieuw Oost Indië
 Schetsopdracht aan Onno Dirker en duo Jan van Grunsven/Arno van der Mark
 Presentatie voorstellen mei 1995
 Vervolgopdracht aan Jan van Grunsven/ Arno van der Mark voor voorstel '301 Steps (Daylight/Tungsten)'
 Realisering in de loop van 1997/1998
 Publicatie Map met vouwbladen 1994/ aanvulling 1995

Sokkelplan van Peter Struycken

Inmiddels zijn 14 sokkelbeelden gerealiseerd van (de reeks van) 40 die uiteindelijk gepland is om te worden geplaatst op het heringerichte Spui en Grote Marktstraat. Tot het zo ver is staan ze voorsnog 'geparkeerd' achter de Grote Kerk. In 1996, zij het ook tijdelijk, stonden alvast 3 beelden op het Spuiplein. In 1997 werden nieuwe opdrachten gegeven aan de kunstenaars Tom Claassen, Jan van de Pavert en Jan Snoeck.

Schenkstrook

Midden oktober werd een start gemaakt met de herinrichting van de Schenkstrook, waarvoor de kunstenaars Jan van Grunsven en Arno van der Mark een plan hebben ontwikkeld dat samen met de gemeentelijke diensten is uitgewerkt. De Schenkstrook verbindt het dichtbebouwde centrum ter hoogte van de Utrechtse Baan met een groenige stadsrand. Langs de Schenk loopt een pseudo-snelweg de stad uit en passeert eerst het nieuwe kantoorgebouw van Siemens en verderop het ministerie van Sociale Zaken. Het viel Van Grunsven en Van der Mark op dat dit gebied in zijn verloop afzonderlijke sferen had. Dat wilden ze bij de herinrichting versterken. Zij stelden voor om het begin van deze strook, daar waar zich nu het parkje met de waterplastic bevindt, streng vorm te geven door het op te hogen en te omheinen. Het laatste stuk zou moeten worden ingericht op de manier zoals bij de gemeente gebruikelijk is. Zij kozen het middenstuk, tussen de Prinses Beatrixlaan en de Wilhelmina van Pruisenweg, om nadrukkelijk anders vorm te geven, zij het met de ingrediënten die voor weg- en parkaanleg voorhanden zijn. De herinrichting van het beginstuk heeft voorsnog geen prioriteit gekregen, aan het laatste gedeelte wordt volgens plan gewerkt en het tussenstuk, de afstand van 301 stappen, is nagenoeg gereed. Door hun bemoeienis onderscheidt dit stuk weg zich door een licht hoogteverschil en 's nachts tevens door een blauwe straatverlichting (Daylight/Tungsten). Het oevergebied is verbreed zodat er een dubbel zo grote groenstrook is ontstaan terwijl de eenbaansrijweg met daarnaast een fiets- en loopgebied, is verstrakt tot een heldere harde plak asfalt. Natuur en stedelijkheid liggen in een scherpe afsnijding naast elkaar, zonder dat er een verzachtende overgang is tussen verkeer en groen.

Wateringse Veld

Werden de plannen die vanuit de beeldende kunst bij het projectteam van de Wateringse Veld Combinatie waren ingebracht, aanvankelijk nogal sceptisch ontvangen, de tentoonstelling WV 2000 die we in 1996 tegen de zomer organiseerden bleek een doorslaggevend effect te hebben. Sindsdien zijn de plannen waarbij het gaat om een aantal beeldbepalende elementen die karakteristiek kunnen worden voor deze wijk zoals: water en lucht, (kunst)licht, natuur en mobiliteit, door-ontwikkeld. Eric de Lyon werkte samen met het projectteam door aan de precisering van zijn voorstel om de landschappelijke kwaliteit van de Bovendijk die de Parkbuurt-Oosteinde begrenst, te accentueren. Door deze dijk zo veel mogelijk als een vrijliggend element herkenbaar te houden, blijft een weidse horizon zichtbaar. De dijk speelt bovendien een belangrijke rol in de waterhuishouding van dit gebied omdat water vanuit de wijk als oppervlaktewater via grachten naar de Bovensingel stroomt van waaruit het via overlaten overgaat naar de open plas aan de andere kant van de dijk. In het verslagjaar werden contacten gelegd met de HTM om de plannen van Q.S. Serafijn over de koppeling van informatie en openbaar vervoer te introduceren. De voortgang vond in verschillende snelheden plaats. herman de vries werkte in 1997 zijn voorstel voor een 'bomenmuseum' uit in overleg met Klaas Hilverda van het Ingenieursbureau van de gemeente. Hij groepeerde boomsoorten per straat en maakte tekeningen van de bladvorm in verband met de hardstenen naamborden die in het plaveisel worden gelegd. Het voorstel van Reinier Tweebekke onderging in 1997 een wijziging in zoverre dat het verlichtingsplan dat hij voor de hoven had ontworpen is vervallen. Hij kreeg van de Wateringse Veld Combinatie de opdracht een voorstel te doen voor

Wateringse Veld

Verzoek Overleg Stedebouwkundig Plan
Wateringse Veld nu: Wateringse Veld
Combinatie, om tijdig mogelijkheden
voor beeldende kunst in deze nieuw
te bouwen woonwijk te onderkennen
Selectie kunstenaars Werkgroep KOR
Beoordeling voorstellen Overleg
Stedebouwkundig Plan Wateringse Veld/
Werkgroep KOR
Locatie Vinexlocatie Wateringse Veld
Documentatie huidige situatie in 1996
Ton van Kints, Cary Markerink,
Marjan Schoenmakers; 3de klas
Monumentaal KABK
Plannen nieuwe situatie Erick de Lyon
(water/lucht), Reinier Tweebeeke
(kunst)/licht), herman de vries (natuur),
Q.S. Serafijn (mobiliteit)
Presentatie voorstellen WV 2000
juli/augustus 1996

Spoorwijk

Verzoek Woningbedrijf Zuid-Oost/
Woningbouwvereniging VZOS/Projectstaf
Spoorwijk/Opbouwwerk Spoorwijk
Opdrachtgever belanghebbende
organisaties/Stroom hcbk
Selectie kunstenaars Werkgroep KOR
Beoordeling voorstellen Woningbedrijf
Zuid-Oost/Woningbouwvereniging VZOS/
Projectstaf Spoorwijk/Opbouwwerk
Spoorwijk/Werkgroep KOR
Locatie diverse locaties in Spoorwijk
Voorstel een studieopdracht aan de
kunstenaars Abby en Pieter Heijnen,
Sytske de Jong, Karola Pezarro, Eric
Vreedenburgh en Marijke van der Wijst
Presentatie studieopdrachten april 1995
Presentatie schetsopdracht Karola
Pezarro, 1995

een verlichtingsplan voor de centrale as en zich te concentreren op een centraal winkelplein dat door het architectenbureau PRO wordt ontworpen. Het is wel de wens dat hij het idee met de draaibare verlichtingsarmaturen die bestemd waren voor de hoven, nu op deze locatie toepast.

Haagse Beek van Krijn Giezen

In de loop van 1997 begon er eindelijk weer wat schot te komen in de plannen voor de Haagse Beek. De eerste prioriteit ligt bij het verbeteren van de kwaliteit van het water van de Hofvijver, die nu in alle opzichten een bak vervuild water is. Parallel aan deze ecologische aandacht komen ook de plannen van **Krijn Giezen** weer in de aandacht. Sinds ze in 1992 voor het eerst werden voorgesteld, zijn ze door Stroom hcbk steeds op de agenda gehouden, zoals met de presentatie in 1994 'De Haagse Beek herzien'.

Krijn Giezen wil het begin van de Haagse Beek markeren door in het gebied van de duinen een bron te slaan. Het einde stroomt uit in de Hofvijver. Die plek wordt door de kunstenaar **Ian Hamilton Finlay** gemarkeerd met een plaquette van hardsteen met de daarin gebeitelde tekst 'Et in Arcadia Ego', die de instroom zichtbaar maakt. Met de uitvoering van die steen werd in 1997 een begin gemaakt in de verwachting dat een en ander in 1998 kan worden gerealiseerd.

Buurtpark Spoorwijk

In Spoorwijk wordt bij een complex van nieuwbouwwoningen een buurtpark aangelegd waarvoor **Marc Ruygrok** een beeld heeft ontworpen. In 1997 is hij aan de uitvoering ervan begonnen. Messing letters van 2,5 m hoog, 2 m breed en 0.80 m diep, die met elkaar het woord H.E.D.E.N. vormen en op afstand van elkaar zullen worden geplaatst. In verband met de vertraging in de oplevering van het park, een ontwerp van het architectenbureau *Urban van Aar*, zal het beeld van Ruygrok pas in 1998 worden geïnstalleerd.

Jeroenschool Spoorwijk

Karola Pezarro werkte in het verslagjaar haar voorstel uit van drie kroonzetels en een hek voor de entree van de Jeroenschool aan de Rosseelstraat. Omdat de begroting hoger uitviel dan het budget dat beschikbaar was, moesten er extra financiën worden gevonden. In de loop van 1997 lukte het diverse sponsors te interesseren, onder wie de gemeente, het schoolbestuur, de woningbouwvereniging VZOS en de stichting VSB Fonds Den Haag en Omstreken. Dankzij hun medewerking zal het werk in 1998 worden gerealiseerd.

Vaillantplein

In 1997 is het stedebouwkundig plan van de architect *Jo Coenen* voor het Vaillantplein regelmatig onderwerp van discussie geweest in de gemeenteraad. Dit had ook evenzovele wijzigingen tot gevolg. Eind van het jaar was er sprake van een definitieve versie. **Ben van Os** die als een meer toegepast denkend kunstenaar in het voorafgaande jaar al voorstellen voor de inrichting van het plein en de fontein had gepresenteerd, is vervolgens opnieuw aan de slag gegaan samen met de ontwerpers van het bureau Jo Coenen om zijn ideeën alsnog in te passen.

Zuiderpark

Naar aanleiding van een grootscheepse renovatie van het Zuiderpark, konden we een al lang sluimerend plan voor een beeldendepot verder uitwerken. Het komt er in grote lijnen op neer, beelden die in de stad om stedebouwkundige redenen tijdelijk of geheel van hun plaats moeten, een nieuwe plek (mogelijk tijdelijk) in het Zuiderpark te geven.

In het verslagjaar werden die voornemens met de gemeentelijke dienst Stadsbeheer besproken en op haalbaarheid getoetst.

NIEUWE OPDRACHTEN

Segbroekcollege

'Graag een advies voor beeldende kunst bij de nieuwbouw van het Segbroekcollege (Klaverstraat/ Den Haag) dat wordt uitgevoerd door atelier PRO/ Leon Thier.' Naar aanleiding van deze vraag van de gemeentelijke afdeling Onderwijs plaatste Stroom hcbk een algemene oproep in BK Informatie 1997-5. Door 344 kunstenaars werd documentatie ingestuurd, waaruit door de werkgroep Kunst in de Openbare Ruimte 10 documentaties werden uitgekozen en voorgelegd aan de bij de opdracht betrokkenen: de schooldirectie, de architect en de landschapsarchitect. Omdat de schoolleiding het beschikbare budget van f 90.000 met een vergelijkbaar bedrag vermeerderde, konden er twee opdrachten worden gegeven en werd er een schetsopdracht verstrekt aan het kunstenaarsduo **Komen/Murphy** en aan **Henri Jacobs**.

Fietsenstalling

Uit die 344 reacties van 71 kunstenaars was relevante informatie gekopieerd voor het archief van Stroom hcbk. Hoe zinvol die ruime selectie was, bleek enkele weken later toen de dienst Stadsbeheer met het verzoek kwam of Stroom hcbk een kunstenaar wist die in 'no time' een fietsenstalling zou kunnen ontwerpen. Stroom hcbk adviseerde **Frank Halmans** te betrekken bij ontwerp en inrichting van deze tijdelijke stalling aan het Buitenhof, die de stalling op de Groenmarkt moest vervangen. Ondanks de tijdsdruk heeft Halmans een kiosk en een bijbehorend hek ontworpen waar iedereen enthousiast over is. 'Het huisje houdt het midden tussen een kajuit van een boot en een oude tram', aldus de kunstenaar 'en voldoet aan alle eisen die Biesieklette aan een moderne behuizing voor de toezichthouder stelt.' De uitvoering startte eind van het jaar en werd begin 1998 opgeleverd.

Waterschapsbank

Op verzoek van de Waterschapsbank in Den Haag is **Arno van der Mark** benaderd om een ontwerp te maken voor een kunstwerk dat aan het Rooseveltplantsoen zal worden geplaatst. Het kunstwerk is een cadeau van de Waterschapsbank aan de gemeente Den Haag ter gelegenheid van het 750 jarig bestaan van de stad in 1998.

TIJDELIJKE PROJECTEN

De Kaart van Den Haag ism Academie

De Kaart van Den Haag was een project van studenten van het derde jaar van de afdeling monumentale vormgeving. Onder begeleiding van docenten van deze afdeling en een aantal medewerkers van Stroom hcbk heeft deze groep een onderzoek gedaan naar manieren om in de openbare ruimte van Den Haag betekenissen te ontdekken, ze te registreren en te verbeelden.

Een aantal resultaten was te zien op de presentatie in de galerie van de academie (13 t/m 23 mei).

Deelnemers waren: **Onno van Eijk**, **Marjoleine van Jaarsveld**, **Jan-Maarten Leupen**, **Barbara Perquin**, **Nadine Roos**, **Richard Slakhorst**, **Fenna Stapel**, **Heloïse Valk**, **Rob Verhagen**, **Tanya Vogelenzang**, **Hilde Vonk** en **Rahima Wessel**.

Devotionalia

Met de vraag of Stroom hcbk de Nederlandse deelnemer wilde zijn in hun internationale project 'Devotionalia', kwamen **Mauricio Dias** (Brazilië) en **Walter Riedweg** (Zwitserland) naar Den Haag; een project waarbij zij jongeren tussen 12 en 17 jaar laten vertellen over hun dromen, wensen en verlangens. Omdat wij bij Stroom hcbk veel aandacht besteden aan het onderwerp kunst en openbaarheid en daarin telkens op een andere manier met publiek in aanraking komen, waren we in hun voorstellen geïnteresseerd.

Dias (van huis uit kunstschilder) en Riedweg (muziek en theater) houden zich sinds enkele jaren bezig met samenwerkingsprojecten, waarbij het vooral om de communicatie gaat en niet zozeer om het weergeven. Zij stellen zich de vraag wat vandaag de dag het kunstenaarschap moet inhouden en of het begrip 'kunst' inmiddels niet aan herziening toe is. Een discussie die ze binnen de kunstwereld

willen voeren, terwijl ze tegelijkertijd via de kunst iets teweeg willen brengen in de niet-kunstwereld, die daardoor onwillekeurig weer bij de kunst betrokken raakt. In het voorjaar vond er in Den Haag een zeer intens en inspirerend proces plaats waaraan 130 scholieren van 8 verschillende middelbare scholen meededen, en uitmondde in een presentatie en een symposium.

Het jaar daarvoor hadden Dias en Riedweg geassisteerd door **Esther Meier-Ringger** (Zwitserland) met honderden kinderen uit de sloppenwijken van Rio de Janeiro gewerkt. Terwijl ze de handen en voeten in gips afdrukten en vervolgens in was goten, vertelden de jongens en meisjes waarnaar ze verlangden en waarop ze hoopten. Door de wens met het object te verbinden, kregen de afdrukken een gelukbrengende kracht. Tegelijkertijd werden er video-opnamen gemaakt zodat wat ze vertelden en zongen geregistreerd werd. Met dat materiaal reisden de kunstenaars naar Europa (Genève, Bazel, Luzern) om het aan leeftijdgenoten te tonen. Het project in Den Haag kreeg een eigen uitwerking. Samen met de kunstenaars **Sabrina Lindemann** en **Maarten Schepers** die vanuit Den Haag meewerkten, werden eerst de afzonderlijke klassen bezocht. Daar werden de video-opnamen uit Brazilië getoond, spelletjes over waarneming gedaan en gesprekken gevoerd over wat zij van het leven verwachten en of ze bepaalde voorwerpen of plekken in de stad weten waaraan ze een speciale betekenis hechten. Vervolgens werd met telkens een andere klas een fietstocht dwars door Den Haag gemaakt langs alle plekken die door de leerlingen uit de klas waren aangegeven. Ter plekke vertelden ze daar iets over, daarvan werden video-opnamen en foto's gemaakt, en mogelijk een gevonden voorwerp meegenomen.

Met al dit materiaal werd tenslotte samen met de leerlingen een tentoonstelling in de expositieruimte bij Stroom hcbk ingericht (zie Presentaties Expositieruimte).

Het beleid voor de Expositieruimte van ca 300 m² aan het Spui is gericht op beeldende kunst en vormgeving die zich in de meest brede zin verhouden tot de stad en de openbaarheid. Hierdoor ontstaat een samenhang tussen de presentaties en het beleid van Kunst in de Openbare Ruimte. Bovendien verschaft dit beleid de tentoonstellingsruimte een landelijke profilering.

PRESENTATIES IN EXPOSITIERUIMTE SPUI 193-195, 4DE ETAGE

'James Turrell, twee nieuwe lichtwerken'

Milk Run 1996 en Grade A, 1996

verlengd t/m 23 maart 1997

Wegens grote belangstelling zijn de twee installaties van Turrell verlengd. Het waren nieuwe werken die hij ontwierp naar aanleiding van de oplevering van het werk in Kijkduin, 'Hemels Gewelf/Panorama in de duinen' in september 1996. Uitvoerige informatie hierover is opgenomen in het Jaarverslag 1996.

In verband met de verlenging is er in het begin van het jaar nog een aantal extra activiteiten georganiseerd.

Op de zaterdagen 25 januari, 15 februari en 1 maart werden excursies naar Kijkduin gehouden, die begonnen bij de lichtwerken in de tentoonstellingsruimte.

Op zaterdag 22 maart, het laatste weekend dat Turrells kunstlichtinstallaties te zien waren, vonden nog vier extra voorstellingen plaats in het Haags Filmhuis van 'Passageways', de film die Carine Asscher van Turrells werk in Arizona maakte. Een groot succes was de middag 'Geïnspireerd op Turrell'. Door kunstenaars en wetenschappers werden gesprekken gehouden over *licht en waarneming*. Onder grote belangstelling lichtte Jan Andriesse zijn fascinatie toe voor het schilderen en waarnemen van licht, zijn verwantschap met Mondriaan en Weissenbruch, met Jan Dibbets en Turrell. JCJ van der Heyden voerde een gesprek met Liesbeth van Abbe over zijn waarnemingen tijdens het vliegen en de kunsthistoricus Reindert Falkenburg – op video wegens verblijf in het buitenland – lichtte aan de hand van de schilderijen van Jan van Goyen de aandacht voor lucht en licht toe van de 17de eeuwse Hollandse schilders. De wetenschappers Vincent Icke (Sterrenwacht Leiden) en G.P. Können (KNMI) verrasten met de interpretatie van hun waarnemingen uit het heelal, waardoor ze onwaarschijnlijk dicht bij de kunst kwamen. Icke hield een lezing met als titel 'Een muur in de ruimte', waarbij hij de lichtwerken van Turrell als uitgangspunt nam en voorbeelden liet zien van drie-dimensionale lichtwerken zoals ze van nature in onze Melkweg voorkomen. Könnens voordracht 'Onzichtbare werkelijkheid en zichtbare onwerkelijkheid' werd besloten met een fascinerende film van bewegende beelden van het Poollicht. De sprekers werden ingeleid door de kunsthistorici Liesbeth van Abbe en Gerrit Willems, auteur van de publicatie James Turrell, Kijkduin, 1996.

'Devotionalia'

'Ik wil vijf grote zwarte limousines net zo zwart als ik ben'

25 april t/m 31 mei verlengd t/m 14 juni

Over de vloer van de gehele ruimte was de plattegrond van Den Haag met witte contourlijnen uitgezet. Belangrijke locaties en straten waren aangegeven en de onderweg bezochte plekken hadden een markering met het gele sjabloontje, dat tijdens de fietstochten onderweg ook steeds was gebruikt. Op de grond verspreid stond een negental monitoren waarop de video's uit Brazilië, maar ook die van Zwitserland en Den Haag waren te zien. In de benedenruimte waren de drie wanden geheel volgehangen met houten plankjes die de scholieren zelf hadden meegebracht en ingericht met objecten en foto's. Bovendien hadden ze een hand of voet van was of gips gekozen uit de grote kisten die midden in de ruimte stonden en die vol zaten met de uit Brazilië overgebrachte handen en voeten. Ieder had er iets persoonlijks van gemaakt, zakelijk of barok, mysterieus of geëngageerd.

De betrokkenheid was groot, de scholieren voelden zichzelf kunstenaars of hadden het gevoel daar dicht bij te staan. Tijdens de opening waren ze er bijna allemaal, maar ook hun docenten, ouders en vrienden. Bij de afrondende gesprekken kwam die betrokkenheid eveneens naar voren.

Dias en Riedweg stelden alles in het werk om het project ook te 'communiceren', dat wil zeggen publiciteit te genereren. Ze maakten een apart krantenkatern dat meeging met de stadskrant en bij alle Hagenaars gratis in de bus kwam, ze verschenen op de televisie tijdens Middageditie bij de NOS en organiseerden een reeks van bijeenkomsten, lezingen en gesprekken waarvoor ook de gemeentelijke politici, docenten, kunstenaars en critici werden uitgenodigd. Op de Internet-site van Stroom hcbk werd uitgebreid geïnformeerd over het Devotionalia-project.

Tenslotte werd er op 21 mei in de aula van de KABK een symposium over 'New Genre Public Art' georganiseerd olv de kunsthistoricus **Sebastian Lopez**, waar als sprekers optraden: **Mary Jane Jacob** (curator USA), **Ursula Biemann** (kunstenaar, directeur Shedhalle Zürich), **Catherine Queloz** (docent kunstacademie Geneve), **Stephan Schmidt-Wulffen** (KunstVerein Hamburg) en **Lily van Ginneken** (Stroom hcbk). Een interessante bijeenkomst maar wel met zoveel hoofden, zoveel zinnen.

'Man en Paard'

Hagenaars over beelden in de stad

27 juni t/m 30 augustus

Meer dan levensgroot hingen foto's van 25 bekende en minder bekende Hagenaars in de tentoonstellingsruimte. Aan hun voeten een viewertje met het beeld van hun voorkeur uit de Haagse openbare ruimte. Een voor een hoorde men ze vertellen over hun keuze.

Sjaak Bral: Waterplastiek (1982) van **Donald Duk** aan de Prinses Beatrixlaan, *Ineke Cornelissen*: Kangerostoel (1981) van **Peter van der Meer** aan de Maurice Ravelweg, *Johan Doesburg*: Gaper (anoniem) aan de Dunne Bierkade, *Françoise van Dort*: Brugbeelden (1939) van **Albert Termote** aan het Vaillantplein, *Adri Duivesteijn*: Vlaggemonument (1983) van **Marthe Röling** aan het Cromvlietplein, *Louise Engering*: Indisch Monument van **Jaroslawa Dankowa** aan de prof. Teldersweg, *Frits Enk*: Monument J.P. Sweelinck (1962) van **Dirk Bus** aan het Sweelinckplein, *Guusje Eybers*: Muurschildering van **Reinald van Lamsweerde** in het voormalig zwembad de Regentes, *mevrouw Haquebard*: Baruch de Spinoza (1957) van **F. Hexamer** aan de Paviljoensgracht, *Greetje Havermans*: Scheveningse vissersvrouw van **Gerard Bakker** aan de Keizersstraat, *Barry Hay*: Ruitersstandbeeld Koning Willem II (1924) van **A. Mercie** en **V. Peter** aan het Buitenhof, *Louis Hueber*: Standbeeld van Prins Willem II (1848) van **Louis Royer** op het Plein, *Chris Kwant*: Stadsvernieuwingsmonument van **Wim Tap** en **Frits Lambalk** op het Joubertplantsoen, *Hans Jansen*: Beer van **Albert Goederond** (1992) bij politiebureau aan de Aaltje Noordewierstraat, *mevrouw Lieffering*: hardstenen kompas in de bestrating langs de Hofvijver (bij Mauritshuis), *heer van Onzenoort*: Blik Omhoog, van **Peter Harskamp** op de RK Begraafplaats St Barbara, *Césaire Peeren*: Carillon (anoniem) in de Paleistuin, *Jan-Ewout van der Putten*: Hemels Gewelf (1996) van **James Turrell** in Kijkduin, *Ingrid Rollema*: Adriana Wereldwijn (1984) van **Ingrid Rollema** aan de Voldersgracht, *Helga Ruebsamen*: Zeemeermin van **Wendela Gevers Deijnoot** in het Kurhaus, *Hermance Schaepman*: Eline Vere (1958) van **Theo van de Nahmer** aan

het plantsoen Groot Hertoginnelaan, *Sjoerd Schamhart*: Pressed Circles (1980) van *André van Lier* aan de Koninginnegracht, *mevrouw Tak*: Berbermeisje (1983) van *Dick Loef* aan het Beukelszoonplein, *Piet Vernimmen*: Paard en Ruiter (1959) van *Marino Marini* in het Marino Marinipark, *Piet Vink*: Large Locking Pieces (1965) van *Henri Moore* aan de Stadhouderslaan

De portretfoto's zijn door *Onno Meeter* gemaakt en *Mirjam Plevier* van Radio West stelde de interviews samen. Deze zomertentoonstelling kwam ism Radio West tot stand die de oproepen deed en er in de uitzendingen aandacht aan schonk. Op 16 en 19 augustus werden er onder leiding van de rondleiders van 't Gilde, beeldenwandelingen door de stad gemaakt. Bij elkaar namen tegen de 50 personen daaraan deel. Gelijktijdig verscheen de publikatie 'Langs Haagse Beelden', met wandelingen door de binnenstad met 54 beeldbeschrijvingen. *Patty Wagenman* schreef de tekst en *Femke Snelting* verzorgde de vormgeving (f 9.50).

Presentatie kunstenaars-documentaties open inschrijving

2 t/m 5 september

In de eerste week van september werden de documentaties die waren ingezonden naar aanleiding van de oproep in BK Informatie 1997-5 gepresenteerd op de 4e etage van het Spui. In de advertentie was vermeld dat de ingezonden documentaties openbaar zouden worden gepresenteerd opdat meerdere belangstellenden er kennis van zouden kunnen nemen. De achterliggende gedachte was, de deelnemende kunstenaars niet alleen de kans te bieden voor die ene opdracht bij het Segbroekcollege of eventuele toekomstige opdrachten in Den Haag, maar het werk ook landelijk onder de aandacht te brengen en dus de kansen te vergroten. Op de oproep reageerden 343 kunstenaars onder wie 26 Hagenaars. Vele opdrachtverstreckende instanties van Rijk, Provincie en Gemeenten werden aangeschreven om de presentatie te komen bekijken. Ook de kunstenaars die hadden ingezonden werden uitgenodigd. Van deze gelegenheid werd enthousiast en met waardering gebruik gemaakt.

'Vito Acconci, Acconci, Old, Refreshed & Re-viewed'

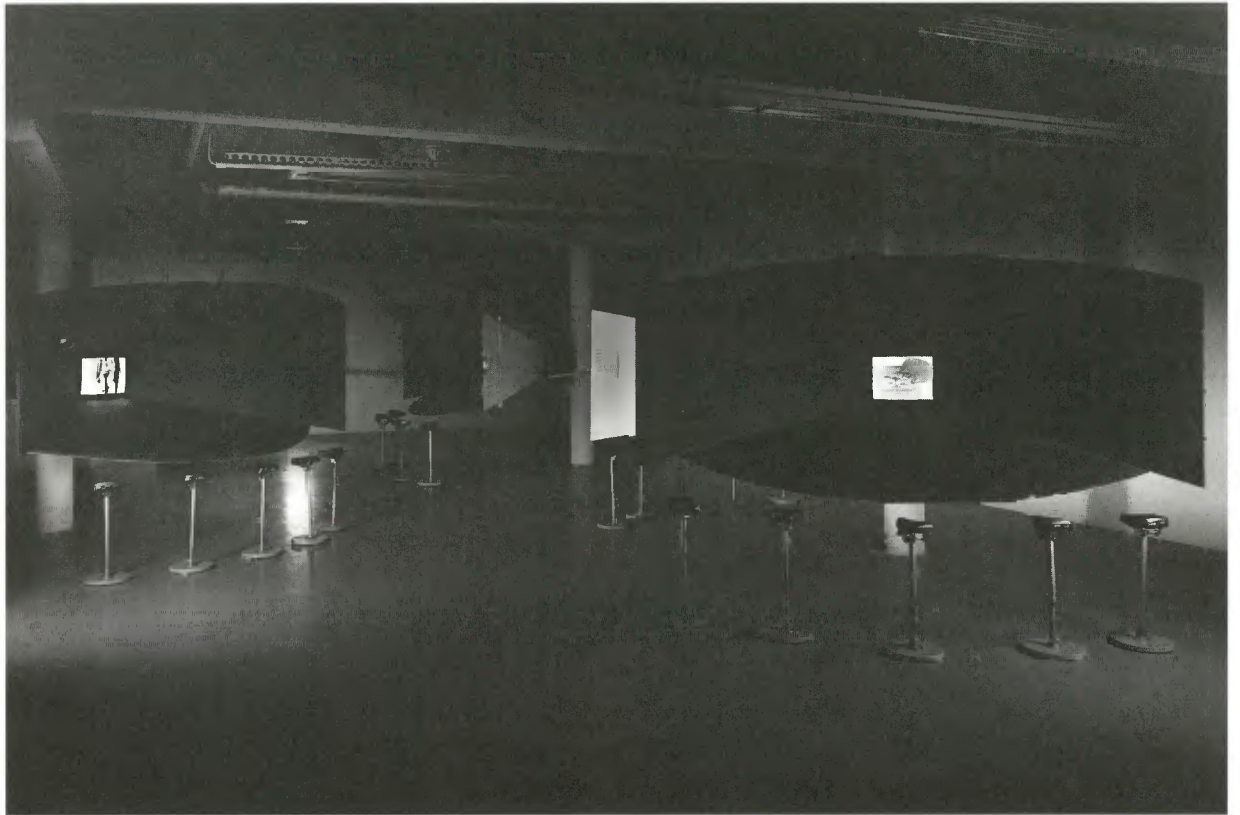
Videotapes & Films-on-video (1969-1976)

tevens 'Fresh Acconci', een video-remake van Paul McCarthy & Mike Kelley

20 september t/m 10 januari

Omdat in 'Park in het Water' in zekere zin nog steeds de thematiek herkenbaar is die al in het vroegere werk van Acconci speelt, kan het als het ruimtelijk vervolg daarop worden beschouwd. Ter gelegenheid van de oplevering van 'Park in het Water' bij de Haagse Hogeschool heeft Acconci samen met de medewerkers van zijn Studio (*Luis Vera, Celia Imrey, Dario Nunez, Saida Singer*) een speciale installatie ontworpen om zijn videotapes en films-op-video te laten zien. Aan de kolommen in de zaal werden zogenaamde zwartgeschilderde 'headtheatres' bevestigd. Als men de tapes wilde bekijken kon men op de op staven gemonteerde fietszadels gaan zitten. In de benedenruimte was een filmzaaltje ingericht met houten 'zitten', om en om gearrangeerd, zodat men frontaal tegenover iemand gezeten de film kon bekijken, terwijl naast je de buurman de tegenovergestelde kant op zat te kijken. Acconci was een van de eerste kunstenaars die met film en video werkte. In de vertoonde opnamen is hij zelf degene om wie het gaat, degene die zichzelf zowel lichamelijk als geestelijk uitkleedt. Op een indringende manier onderzoekt hij hoogst persoonlijk gedrag en emoties en kijkt hoever hij met het tonen daarvan kan gaan. Het bijzondere en daarom vandaag nog steeds inspirerende is dat hij de video niet gebruikt om te documenteren, maar de kijker rechtstreeks deelgenoot maakt van zijn confidenties en agressies. Hij hanteert de monitor als een raam naar buiten en maakt zo zijn hoogstpersoonlijke overwegingen publiek. Vooral de jongere kunstenaars die in hun werk het lichamelijke accentueren, kreeg hiermee de gelegenheid kennis te maken met Acconci's onderzoek in de jaren '60 en '70 waarin hij de relatie tussen de 'ik', de 'ander' en de tussenliggende ruimte centraal stelde. Gelijktijdig werd ook de video 'Fresh Acconci' getoond, een re-make die de kunstenaars *Mike Kelley* en *Paul McCarthy* van enkele vroege Acconci-tapes hebben gemaakt, een verrassende productie die het eigentijdse ironiseert. Bij deze tentoonstelling verscheen het essay 'Acconcity' (ned/eng) van *Albert Wulffers* en een korte beschrijving van alle getoonde video's en films.

BEHEER EN ONDERHOUD

Beheer en onderhoud van de kunstwerken in de openbare ruimte, is een zaak van groot belang. In 1996 hebben wij een inventarisatie gemaakt van het totale beeldenbestand in Den Haag en de staat van onderhoud met foto's gedocumenteerd. Het resultaat van het onderzoek viel niet mee. Met het materiaal hebben wij de gemeente geïnformeerd en er op aangedrongen om in onderlinge samenwerking te komen tot een regelmatige inspectie en adequaat onderhoud. Belangrijk hierbij is dat het voor onderhoud beschikbare budget wordt aangepast aan de beoogde zorgvuldige aanpak.

Bij de oprichting van Stroom hcbk is met de gemeente de afspraak gemaakt dat de gemeente verantwoordelijk is voor onderhoud en beheer van de kunstwerken die vóór 1990 in de openbare ruimte zijn geplaatst. Bij ingrepen van artistiek inhoudelijke aard treedt Stroom hcbk desgevraagd op als adviseur.

De kunstwerken die zijn gerealiseerd op initiatief van Stroom hcbk worden door Stroom hcbk beheerd en onderhouden. Met name het 'Hemels Gewelf' van James Turrell in Kijkduin vergt als gevolg van de grote belangstelling veel aandacht.

De academiestudenten **Martin Mandeliev** en **George Gzirishuili** houden er tijdens de weekeinden in de zomermaanden toezicht en informeren de bezoekers.

Een paar keer per week worden de lege blikjes en ander vuil weggehaald en beschadigingen gesignaleerd.

In het najaar van 1997 is het werk geheel gerestaureerd. De konijnengaten zijn dichtgemaakt, de kale plekken opnieuw ingezaaid en de beplanting aangevuld.

fotografie

p. 12 Rob Kollaard, Gerlach en Koop

p. 13, 14 Sjoerd van der Hucht,
Henk Augustijn

p. 15 Henk Augustijn

p. 16 Rob Kollaard, Haags Gemeentearchief

p. 19 Jannes Linders

p. 20 Jannes Linders, Anton van der Riet,
Pieter + Abby Heynen

p. 21 Rob Kollaard

p. 25, 26 Mark Meeuwissen

p. 27 Onno Meeter

p. 28 Ariënné van Staveren, Ernst Moritz

p. 29 Ernst Moritz

bijlagen

publicaties

videotapes

financiële gegevens

samenstelling bestuur, personeel,
werkgroepen, commissies

PUBLICATIES

**Andrea Blum Domestic Arrangement/
Public Affairs, 1997**
Tekst Andrea Blum, Jouke Kleerebezem
Vormgeving Jouke Kleerebezem
79 blz. ned./eng.
Prijs f 40
ISBN 90-73799-24-4

Acconcity, 1997
Tekst Albert Wulffers, Lily van Ginneken
(inl.)
Vormgeving Harmine Louwé
16 blz. Nederlandse en Engelse versie
Prijs f 2,50
ISBN 90-73799-26-0

Langs Haagse Beelden, 1997
Tekst Patty Wageman, Lily van Ginneken
(inl.), Stroom hcbk
Vormgeving Femke Snelting
ringband, 76 blz. ned.
Prijs f 9,50

**Haagse Avantgarde De Posthoorngroep,
1997**
Tekst R.W.D. Oxenaar
Voorwoord Leo Delfgaauw, Cees List,
Liesbeth Willems
Vormgeving Sign
31 blz., ned.
Prijs f 10
ISBN 90-6730-114-0

Auke de Vries Sculptuur, 1997
Tekst Franz Kaiser, Auke de Vries
Voorwoord/Inleiding Hans Locher,
Volker Rattemeyer, Lily van Ginneken
Vormgeving Rutger Fuchs
96 blz., ned./duits
Prijs f 24,90
ISBN 90-6730-115-9

INFORMATIEBLADEN

Haagse kunstenaars krijgen de ruimte
Toussaintkade 55
Vormgeving Irma Boom

Pim Voorneman, installatie
Tekst Hans Oerlemans
Justin Bennett, geluid, video, tekeningen
Tekst Hans Oerlemans
**Gerlach en Koop, De bezetenen van
het Ontariomeer**
Tekst Gerlach en Koop
Zeger Reijers, Kersthow, installatie
Tekst Leo Delfgaauw

FOLDERS

Haags Werk, tentoonstellingsagenda
10 x per jaar
Vormgeving Irma Boom

Stroomjournaal
nummer 10, mei 1997
nummer 11, december 1997
Vormgeving Harmine Louwé

Jaarverslag 1996
Tekst Stroom hcbk
Vormgeving Irma Boom,
Hanneke te Giffel

Devotionalia bijlage Stadskrant
6 mei 1997
Met bijdragen van leerlingen en
docenten; Hans Oerlemans; Manricio Dias
& Walter Riedweg, Esther Meier-Ringger,
Sabrina Lindemann, Maarten Schepers,
Lily van Ginneken
Vormgeving Harmine Louwé

Vito Acconci, vouwblad (ned./eng.)
Overzicht van video's en films
Samenvatting en inleiding
Albert Wulffers
Vormgeving Harmine Louwé

REGISTRATIE DE BOVENKAMER
BIJ SCHLEMMER

Opname Henk Augustijn

Patricia Spoelder

16 april 1997

Registratie 90 min

**Harold de Bree, José den Hartog,
Erik Jan Ligtoet, Jessy Rahman,
Marjolein van der Meij, Thom Vink**

21 mei 1997

Registratie 120 min

Zeger Reyers

4 juni 1997

Registratie 90 min

Miriam Kruishoop

17 september 1997

Registratie 120 min

Christie van der Haak

15 oktober 1997

Registratie 110 min

Elizabeth de Vaal

12 november 1997

Registratie 90 min

Mark de Weijer

10 december 1997

Registratie 120 min

REGISTRATIE CHARACTERS

Opname Henk Augustijn

Letters in de mode

Liz Farelly, Roelof Mulder, Aziz Bekkaoui

13 februari 1997

Registratie 120 min

Letters in de openbare ruimte

ontwerpen van studenten KABK

**Kim Bosch, Rieme Gleijm, Daphne van
Langen, Albert Pinggera**

en de visie hierop van Gert Dumbar

2 mei 1997

Registratie 60 min

ATELIERBELEID

AtelierNOODzaak

**actie met medewerking van diverse
kunstenaars, augustus 1997**

Opname Paul Wiegerinck

Registratie 22 min

KUNST IN DE OPENBARE RUIMTE

Symposium 'Geïnspireerd op Turrell'

**met voordrachten van Liesbeth van Abbe,
Jan Andriess, JCJ van der Heyden,
Vincent Icke, J.P. Können en Gerrit Willems**

22 februari 1997

Opname Henk Augustijn

Registratie 150 min

Devotionalia

**Middag Editie NPS, Hanneke Groenteman
7 mei 1997**

Reportage Willem Reiger

Registratie 40 min

Devotionalia

**Diverse tapes ism Haagse scholieren
april 1997**

Opname Mauricio Dias en Walter Riedweg

Devotionalia

**Symposium New Genre Public Art
met voordrachten van Ursula Biemann
(Zw.), Mary Jane Jacob (USA),
Stephan Schmidt-Wulffen (D), Catherine
Queloz (Zw.), Lily van Ginneken o.l.v.
Sebastian Lopez**

21 mei 1997

Opname Maurizio Dias en Walter Riedweg

Registratie 240 min

Vito Acconci

**'Acconci, Old, Refreshed & Reviewed'
en 'Fresh Acconci' (McCarthy en Kelley)**

Opname Jos Bongers

Registratie 15 min

FINANCIËLE GEGEVENS

Staat van baten en lasten over het jaar 1997.

De financiële gegevens die hieronder vermeld staan, zijn afkomstig van de jaarrekening 1997.

Deze jaarrekening is gecontroleerd door Coopers & Lybrand Accountants.

BATEN

Subsidies gemeente Den Haag en OCW	4.225.412
Vrijval geoormerkte subsidies	0
Interest	30.002
Diverse baten	28.840
Baten Kunst in de Openbare Ruimte	283.559
	4.567.813

LASTEN

Organisatiekosten	1.402.809
Dotaties voorzieningen	30.000
Activiteiten (zie uitsplitsing)	2.368.008
Kunstopdrachten (zie uitsplitsing)	673.198
Buitengewone lasten	106.201
	4.580.216

Negatief saldo	12.403
----------------	--------

ACTIVITEITEN

Tentoonstellingssubsidies	257.690
Aankoopsubsidies	179.170
Documentatiesubsidies	99.822
Publicaties/documentatie en informatie	52.723
Haags Werk	54.353
Atelierbeleid	33.265
Objectsubsidie ateliers	214.502
AOP-regeling	873.969
Piet Ouborgprijs	49.025
Bijzondere Opdrachten	338.252
Programmering Bovenkamer	24.528
Subsidies experimentele film	50.000
Haagse kunstenaars krijgen de ruimte	119.515
Artistiek algemeen	19.901
Stadscollectie	1.293
	2.368.008

KUNSTOPDRACHTEN

Onderzoeksbudget	4.500
Laakkwartier	189.763
Scholen	8.237
Tajiri	2.006
James Turrell	46.092
Beatrixkwartier	100.438
Zuid-West	33.042
De Kern Gezond	18.527
Stadhuis	14.728
Devotionalia	69.851
Man en Paard	34.209
Nieuw Centrum	100.000
Andrea Blum publicatie	6.857
Tufte	6.376
Beeldenroutes	3.834
Leescentrale	4.147
Overige	30.591
	673.198

BESTUUR

4 jaar, een maal herbenoeming

Willem van Oosterom *voorzitter*

vanaf januari 1995

Chris de Jong *secretaris-penningmeester*

vanaf januari 1992

Liesbeth van Abbe

vanaf oktober 1992

Klaus Baumgärtner

vanaf januari 1996

Karin Daan

vanaf januari 1996

Jeannine Molier

vanaf december 1994

Irène Prinsen

vanaf april 1995

Marius Quee

vanaf april 1995

Joop van der Waart

vanaf januari 1991

PERSONEELSLEDEN

Lily van Ginneken *directeur*

vanaf oktober 1989

Anja van der Sijde *adjunct-directeur*

vanaf september '93 t/m december '97

Jack van Beek *consulent Service bureau*

vanaf oktober 1989

Jane Huldman *directie-assistent/*

coördinator Bijzondere Opdrachten

vanaf oktober 1989

Petra van der Meijden *consulent*

atelierbeleid

vanaf november 1996

Bas Mulder *secretariaat*

vanaf april 1991

Arienne van Staveren *productie*

presentaties Kunst in de Openbare Ruimte

vanaf december 1993

Jan Wijle *projectleider Kunst in*

de Openbare Ruimte

vanaf juni 1992

Nico Zwart *coördinator Kunst in*

de Openbare Ruimte

vanaf oktober 1989

Leo Delfgaauw *stadsconservator*

1996/1997/1998

GEDETACHEERDE PERSONEELSLEDEN

Lenie Biekramsingh

vanaf september 1992

Peter Tolenaars

vanaf april 1995

Ira van der Valk

vanaf 1 juli 1996

WERKGROEP BIJZONDERE

OPDRACHTEN

2 jaar, een maal herbenoeming

Liesbeth Bik

vanaf 1 september 1997

Milou van Ham

vanaf 1 september 1997

Arnold Mosselman

vanaf december 1994

Toine Ooms

vanaf september 1993 t/m augustus 1997

Maarten de Reus

vanaf februari 1994

Albert Wulffers

vanaf december 1994

WERKGROEP STARTERS

2 jaar, een maal herbenoeming

Eric Hirdes

vanaf juni 1995

Hetty Looman

vanaf juni 1995

Urs Pfannenmüller

vanaf juni 1995

Annemieke de Roy van Zuydewijn

vanaf juni 1995

Arnold Mosselman

vanaf juni 1996

WERKGROEP KUNST IN DE

OPENBARE RUIMTE

3 jaar, een maal herbenoeming

Aris de Bakker

vanaf juni 1992

Madeleine van Lennep

vanaf september 1996

Ronald van Tienhoven

vanaf juni 1992

Jean van Wijk

vanaf november 1991

TOETSINGSCOMMISSIE

BEROEPSMATIGHEID

BEELDENDE KUNSTENAARS

benoeming voor 3 jaar

Max Danser *voorzitter*

2e termijn vanaf juli 1992

Lowieke Duran vanaf juli 1997

Inge van Haastert vanaf juli '94 - juli '97

Henk van der Plas vanaf juli 1995

Eddy Stikkelorum vanaf juli 1995

Nout Visser vanaf juli 1995

AOP-COMMISSIE

benoeming voor 3 jaar

Cees van Harmelen *voorzitter*

vanaf januari 1995

Hans Könings

vanaf januari 1996

Boudewijn Korber

vanaf januari 1994

John de Rijke

vanaf januari 1995

Ingrid van Santen

vanaf januari 1995

COMMISSIE VAN HERZIENING

mevr. Van Herwaarden - Canneman

voorzitter, vanaf november 1993

Irène Prinsen

vanaf september 1995

Chris de Jong

vanaf september 1994

Marius Quee

vanaf september 1996

JURY OUBORG PRIJS

benoeming voor 3 jaar

Lily van Ginneken *voorzitter*

Hans Locher vanaf 1994

Rini Dippel 1994-1997

Ton van Kints vanaf 1995

Philip Peters 1994-1997

stroom hcbk

spui 123-195

2511 bn den haag

<http://www.stroom.nl>

telefoon 070 3658985

fax 070 3617962

e-mail: info@stroom.nl

